

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Özel Eğitim Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**DEPREM BÖLGESİNDEKİ ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN DEPREM VE
SONRAKİ SÜREÇTE YAŞADIKLARI DUYGU DURUMLARIN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİNE GÖRE BELİRLENMESİ**

Ayşegül CAM

ORCID: 0000-0003-4515-0945

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ARSLANTAŞ

ORCID: 0000-0002-4989-2893

Konya – 2024

TEŞEKKÜR

Araştırmanın planlanması, uygulanması ve sonuçlanması sürecinde yönlendirmeleriyle ve güdüleyici katkılarıyla sonsuz destek veren danışman hocam Sayın Süleyman ARSLANTAŞ'a teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan, buraya kadar gelebilmemde desteklerini esirgemeyen, hayatıma bir şekilde dokunmuş bütün öğretmenlerime minnettarlık duyar ve üniversite eğitimimde gerek öğretmenliği gerekse şefkatiyle yol gösterici olan Necmettin Erbakan Üniversitesi Özel Eğitim Bölüm Başkanı Prof.Dr. Hakan SARI'ya teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecinin her anında desteğini esirgemeyen, veri toplama süreçlerinde yanımda olan arkadaşlarım Özel Eğitim öğretmeni Mustafa KARADUMAN ve Gizem ADIGÜZEL'e teşekkür ederim. Yüksek Lisans sürecimde bana destek olan bütün öğretmen arkadaşlarıma görev yaptığım Konya Kozağaç Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği Özel Eğitim Uygulama Okulu idareci ve öğretmenlerine, Şanlıurfa Edessa Özel Eğitim Uygulama Okulu idareci ve öğretmenlerine teşekkürlerimi sunarım.

Süreçte maddi manevi desteklerini esirgemeyen bu zorlu yolculukta her an yanımda olan canım eşime, sadece bu süreçte değil hayatım boyunca her zaman yanımda olan kıymetli annem, abim ve ailesine, kız kardeşlerime çok teşekkür ederim. Ve son olarak yüksek lisansa başlamama vesile olan, bütün eğitim hayatım boyunca model aldığım eğitim camiasına yıllarını veren canım babam sizlere minnettarım.

Ayşegül CAM

Temmuz, 2024

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Tanımlar	4
2. ALANYAZINI	6
2.1 Özel Gereksinimli Birey ve Özellikleri.....	6
2.2 Engel Türleri	9
2.2.1 Fiziksel (Ortopedik) Engel.....	9
2.2.2 Görme Engeli	9
2.2.3 İşitme ve Konuşma Engeli.....	9
2.2.4 Zihinsel Engellilik	10
2.2.5 Özel Yetenekliler.....	10
2.3 Engel Dereceleri.....	10
2.3.1 Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik.....	11
2.3.2 Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizlik	11
2.3.3 Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizlik.....	11
2.4 Afet.....	12
2.5 Doğal Afet ve Türleri	13
2.5.1 Deprem	13
2.6 Afet Eğitimi	15
2.7 Engelli Bireylerin Afet Sürecinde Karşılaştıkları Problemler	16
2.7.1 Tahliye Esnasında Karşılaşılan Problemler	17
2.7.2 İletişimde Karşılaşılan Problemler	18
2.7.3 Günlük İhtiyaçlarında Karşılaşılan Problemler	19
2.7.4 Hizmet ve Yardıma Erişimde Karşılaşılan Problemler	20
2.7.5 Psikososyal Problemler.....	22
2.8 Afet Yönetimi	23

2.9 Afet Yönetimine Engelli Bireylerin Hazırlanması	25
2.10 İlgili Araştırmalar.....	27
2.10.1 Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar	27
2.10.2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	29
3. YÖNTEM.....	32
3.1. Araştırmanın Modeli	32
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	32
3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri.....	35
3.4. Verilerin Toplanması.....	35
3.5. Verilerin Çözümlemesi (Verilerin Analizi)	35
4. BULGULAR	37
4.1. Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları.....	37
4.2. İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları.....	37
4.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları.....	39
4.4. Dördüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları	40
4.5. Beşinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları	42
4.6. Altıncı Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları.....	43
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	46
5.1. Tartışma	46
5.2. Sonuç	48
5.3. Öneriler.....	49
KAYNAKLAR.....	52
EKLER	57

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

DEPREM BÖLGESİNDEKİ ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN DEPREM VE SONRAKİ SÜREÇTE YAŞADIKLARI DUYGU DURUMLARIN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE BELİRLENMESİ başlıklı tez çalışmamın toplam **66** sayfalık kısmına ilişkin, 29/07/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%17** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

29/07/2024

Ayşegül CAM

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ARSLANTAŞ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

29/07/2024

Ayşegül CAM

SİMGELER VE KISALTMALAR

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AHDER: Afete Hazırlık ve Deprem Eğitimi Derneği

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Özel Eğitim Anabilim Dalı
Özel Eğitim Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

DEPREM BÖLGESİNDEKİ ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN DEPREM VE SONRAKİ SÜREÇTE YAŞADIKLARI DUYGU DURUMLARIN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE BELİRLENMESİ

Ayşegül CAM

Bu araştırmanın amacı, deprem bölgesinde yaşayan özel gereksinimli bireylerin deprem ve depremden sonraki süreçte hissettikleri ve yaşadıkları duygu durumlarının öğretmen görüşlerine göre belirlenmesidir. Çalışma nitel bir araştırma olup yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmanın çalışma grubunu 06 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli depremden etkilenmiş özel eğitim öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmada verilerin analizinde, betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, öğrencilerin deprem günü ve sonrasında çeşitli duygusal tepkiler sergilediklerini ve bu durumun aileler tarafından da fark edildiğini ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmaya yönelik bulgular, ailelerin deprem sonrası öğrencilerin duygu ve davranışlarıyla ilgili olarak genellikle korkma, endişe, yıkıcı davranışlar ve sorun yaşamama gibi geri bildirimlerde bulunduğunu göstermektedir. Özel gereksinimli öğrencilerin deprem gibi acil durumlar karşısında duygusal ve davranışsal ihtiyaçlarını karşılamak ve destek olmak için öğretmenler, aileler, okul psikolojik danışmanları beraber hareket etmelidir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Afet Yönetimi, Deprem, Doğal Afet, Özel Eğitim.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Special Education
Special Education Program
Master Thesis

IDENTIFICATION OF EMOTIONAL STATES EXPERIENCED BY INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS IN EARTHQUAKE ZONES AND DURING THE SUBSEQUENT PROCESS ACCORDING TO TEACHER OPINIONS

Ayşegül CAM

The purpose of this research is to determine the emotional states felt and experienced by individuals with special needs living in the earthquake region during the earthquake and the post-earthquake period, according to teachers' opinions. The study is a qualitative research and was conducted with semi-structured interview technique. The study group of this research consists of special education teachers who were affected by the earthquake centered in Kahramanmaraş on February 6, 2023. An interview form was used as a data collection tool in the research. Descriptive analysis method was used to analyze the data in the study. The research results reveal that students exhibited various emotional reactions on the day and after the earthquake, and this was also noticed by their families. The findings of the research show that families generally give feedback about students' emotions and behaviors after the earthquake, such as fear, anxiety, destructive behavior and not having problems. Teachers, families, and school psychological counselors should act together to meet and support the emotional and behavioral needs of students with special needs in the face of emergencies such as earthquakes.

Keywords: Earthquake, Disaster, Natural Disaster, Disaster Management, Special Education.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırma ile ilgili problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmadaki sayıtlılar, sınırlılıklar ve tanımlar açıklanmıştır.

1.1. Problem Durumu

İnsan doğasında varlığını devam ettiren ve değişmeyen en önemli gerçeklik: Tabiat olaylarının tarih boyunca insanlığa verdiği tahribatın halen durdurulamamış olması ve büyük zararlar yaratmaya devam etmesidir (Keller and DeVecchio, 2012). Bu tahribatlar sadece afet neticesinde açığa çıkan maddi hasarlarla sınırlı değildir. Toplum dolaylı ve zaman içinde kendisini gösteren olumsuz etkilere de maruz kalır. Yıkım sendromu, kaygılı olma halinin süreklileşmesi vb. zaman içinde etkileri hissedilen olumsuzluklardan birkaçıdır. Özetlemek gerekirse, afetler için şu kabulün yapılması doğru olur: Toplumda can kayıpları, ekonomik zarar, eğitim ve ekonomide duraksamalarla beraber toplumda oluşturduğu psikolojik travmalar, insanların direk maruz kaldığı etkenlerdir (Yavuz ve Dikmen, 2016).

Yapılan bilimsel araştırmalar sayesinde afet esnasında gerçekleşen yıkımın ve ilerleyen süreçte açığa çıkan tahribatların etki kuvvetlerinin toplumun eğitim ve bilinçlilik seviyesiyle doğru orantılı olduğu artık kesin kabul gören bir gerçektir. Demirdelen konuyla ilgili olarak: “afetler sürecinde ve sonrasında afetlerden en çok etkilenen toplumların eğitim düzeyi ile afet bilinç düzeylerinin düşük olduğu bilinmektedir” der (Demirdelen, 2020).

Bahsedilen yetersizlik bedensel veya zihinsel yetersizliği bulunan bireylere yönelik eğitim çalışması yürüten kişi ve kuruluşlar göz önüne getirildiğinde daha da kritik hal alır. Çünkü bir afet durumunda, engelli ve dezavantajlı kişilerin ‘sağlıklı’ sayılan bireylere göre zorluklara daha fazla maruz kalacağı aşikârdır.

Gerek normal gerekse özel eğitim veren kuruluşlarda gündelik yaşam pratiğinin bir anında yaşanacak herhangi bir afet veya acil durum; öğrencileri korku ve endişe içerisinde bırakacak, öğretmenlerinin rehberliğine ihtiyaç duymalarına neden olacaktır. Öğretmenler böylesi kritik 3 anlarda kararlı bir duruş sergileyerek verecekleri yerinde talimatlarla öğrencileri yönlendirme, süreci kontrol altında tutma, riskleri asgari seviyeye çekme yeterliliğine sahip olmalıdır. Bu yüzden eğitimcinin eğitimi, yani öğretmenlerin afetlere hazırlık deneyiminden geçmesi, bilgiyi aktarabilme ve gerilimleri yönetme becerisi edinmesi kilit önemdedir.

Yukarıda kabaca değinildiği gibi özellikle özel eğitime muhtaç öğrencilerinin eğitim gördüğü özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler açısından bu koşul daha keskin ve nettir.

Depremden bugüne kadar gerek bireylerin gerekse özel gereksinimli bireylerin hem eğitim açısından hem de toplumsal yaşam açısından farklı farklı zorluklar ortaya çıkmıştır. Deprem yarattığı hem fiziksel hem de duygusal hasar, bireylerin günlük yaşamlarını ve eğitim süreçlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Okul binalarının zarar görmesi, eğitim faaliyetlerinin aksamasına neden olmuş, birçok öğrenci uzaktan eğitimle devam etmek zorunda kalmıştır. Ancak, özel gereksinimli bireylerin uzaktan eğitimde gerekli desteği alamamaları, öğrenme süreçlerinde gerilemelere yol açmıştır. Toplumsal yaşamda ise, deprem sonrası yeniden yapılanma sürecinde bu bireylerin ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, sosyal izolasyonlarını artırmış ve toplumla bütünleşmelerini zorlaştırmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı deprem bölgesinde yaşayan özel gereksinimli bireylerin deprem ve depremden sonraki süreçte hissettikleri ve yaşadıkları duygu durumların öğretmen görüşlerine göre belirlenmesidir. Bu doğrultuda araştırma soruları şunlardır:

Deprem öncesinde, özel gereksinimli bireylere yönelik herhangi tatbikat vb. hazırlık çalışmanız oldu mu? (Evet) (Hayır)

Özel gereksinimi sahip aileler deprem öncesinde doğal afetler konusunda herhangi bir eğitim aldı mı? (Evet) (Hayır)

1. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem günü neler yaşadığına dair aileden ve çevreden aldığınız dönütlere ilişkin görüşleriniz nelerdir?

2. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

3. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili ailelerden aldığınız bilgilere ilişkin görüşleriniz nelerdir?

4. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili devam eden durumlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?

5. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili okul psikolojik danışmanının yaptıkları ve değerlendirmelerine dair gözlem ve bilgileriniz ilişkin görüşleriniz nelerdir nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Son zamanlarda dünya genelinde yapılan çalışmalar ve araştırdıkları konular şunlardır: Engelli bireylerin afet deneyimleri (Calgaro vd., 2021; Elisala vd., 2020; Finkelstein ve Finkelstein, 2020; Gartrell vd., 2020; Good vd., 2016; Kimura, 2020; Pakjouei vd., 2021; Park vd., 2019; Quail vd., 2019; Rooney ve White, 2007), engelli bireylerin afet durumlarındaki ihtiyaçları (Aryankhesal vd., 2018), afetlerin engelli bireyler üzerindeki psiko-sosyal etkileri (Fox vd., 2010; Stough vd., 2017), müdahale ekiplerinin engelli bireylere yönelik algı ve tutumları (Hunt vd., 2015), engelli bireylerin afetlere hazırlık düzeyleri, hazırlıklarını etkileyen etmenler ve kapasiteleri (Howard vd., 2018; Phibbs vd., 2015; Simpson vd., 2021; Ton vd., 2020), engelli bireylerin afet yönetimine dahil edilme süreçleri (King vd., 2019; Pyke ve Wilton, 2020) ve iyileştirme süreçlerinde engelli bireyler (Stough vd., 2016). Engelli bireylerin afete hazırlık tecrübelerini araştıran Elisala vd. (2020: 16) engelli bireylerin afet yaşadktan sonra yaşadıkları duygudurumun daha iyi anlaşılabilmesi için fenomenolojik bir araştırmaya gerek olduğunu ifade etmiştir.

Türkiye'de afetlerle ilgili ve engellilere odaklı yapılan çalışmalar incelendiğinde, küresel ölçekteki benzer araştırmaların sayısının sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, Açıkalin Rashem ve Aslangiri'nin (2019) Van depremi üzerine yaptığı bir çalışma, sivil toplum kuruluşları ve kurum yetkilileri ile gerçekleştirilen görüşmelerle, afetlere hazırlık ve başa çıkma kapasitelerini anlamayı amaçlamıştır. Buluş Kırıkkaya ve Gerdan (2018) ise engelli, engelli adaylarının afetlerdeki davranış biçimlerini araştıran bir başka çalışmaya imza atmışlardır. Ünal'ın (2017) çalışması, geçici afet konutlarının ortopedik engelli bireyler için erişilebilirliğini incelemiş ve bu alanda önemli bulgular sunmuştur. Bu çalışmaların yanı sıra, afet sonrası engellilere yönelik ulaşım, engellilerin afet bilgi düzeyleri, afet sonrası erişilebilir kentleşme ve engellilerin afet yönetimi sürecine dahil edilmesi gibi konularda yapılmış başka araştırmalar da bulunmaktadır (Orhan ve Keskinok, 2019; Sarı ve Aktar, 2017; Tonak ve Kitiş, 2020; Tün vd., 2019; Yılmaz vd., 2019). Ancak, Tün vd.'nin (2019: 101) belirttiği gibi, Türkiye'de afetlerden etkilenen engelli bireylerin yaşadığı sorunlara dair yeterli düzeyde bilgi bulunmamaktadır.

Bu araştırma sonucunda, özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin deprem öncesi ve sonrası yaşadıkları deneyimler incelenecektir ve bu sayede eğitimciler, psikolojik danışmanlar

ve aileler için bu bireylere yönelik müdahaleler geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Öğretmenlerin ve ailelerin bu süreçteki deneyimleri, gelecekte olası afet durumlarında daha hazırlıklı ve bilinçli olmanın yollarını göstermesi açısından da önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli deprem bölgesinde görev yapan ve özel gereksinimli bireylere eğitim veren özel eğitim öğretmenleri ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Özel Gereksinimli Birey: Bu gelişimsel özelliklerine göre normal gelişim gösteren bireylerin yanı sıra başkasının desteğine ihtiyaç duyan bireyler de bulunmaktadır. Bu bireyler özel gereksinimli bireyler olarak adlandırılmaktadır (Cavkaytar, Melekoğlu & Yıldız, 2014).

Afet: Birleşmiş Milletlerin tanımına göre; (1992); afete maruz kalan toplumun yerel imkânlarla afetin etkileriyle başa çıkması mümkün olmayan haller ve toplulukların işlevlerinin sekteye uğraması afet olarak adlandırılır (United Nations, 1992).

Afet Yönetimi: Afetlere hazırlık durumu, afet meydana geldikten sonra müdahale etme ve iyileştirme gibi aşamaların tamamında yapılması gereken çalışmaların toplumun tamamını kapsayacak biçimde planlama yapılması toplumun yönlendirilmesi, destek sunulması, koordinasyon ve gerekli kanunsal ve kurumsal oluşumların dizayn edilmesi veya yeniden yapılandırılarak etkili bir çalışmanın yapılması için toplumun ve kurumların imkanlarını bu hedefler doğrultusunda yönetilmesidir (MEDAK, 2021).

Olağanüstü durum: Ülkemizde olağanüstü durum kavramını açıklamak için birçok terim kullanılmaktadır. “Afet”, “felaket”, “acil durum”, “kriz”, “tehlike” ve “risk” terimleri en yoğun kullanılan terimlerdir. Afet daha çok doğa kökenli olayları, felaket insan faktörünün dâhil olduğu acil durumları tanımlamaktadır. Genel anlamda bu sözcükler büyük zarar, üzüntü, yıkım, bela, çöküntü, bunalım ve bunlara yol açan unsurları içermektedir (Türk Dil Kurumu, Terimler Sözlüğü).

Deprem: AFAD (2021c) depremi, ‘Yer kabuğu içerisindeki kırılmalar sebebiyle aniden meydana gelen titremelerin dalgalar şeklinde genişleyerek geçtikleri yerleri titretme olayı’ şeklinde tanımlamaktadır.

Duygudurum: Duygudurum, duygulara kıyasla yoğunluğu daha az, ancak sürekliliği daha fazla bir duygusal durumdur. Birden çok duygu barındırabilen duygudurum aynı zamanda yoğunluk da ifade edebilir (Türk Dil Kurumu, Terimler Sözlüğü).

BÖLÜM 2

2. ALANYAZINI

Araştırmanın bu bölümünde özel gereksinimli bireyin tanımı, özellikleri, engel türleri, engel dereceleri, afet, afet türleri, afet eğitimi, engelli bireylerin afette karşılaştıkları problemler, afet yönetimi ve afet yönetimine engelli bireylerin hazırlanması gibi konularda genel açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca devamında bu konular üzerinde ülkemizde ve yurt dışında yapılan araştırmaların incelemesine yer verilmiştir.

2.1 Özel Gereksinimli Birey ve Özellikleri

Tüm insanlar fiziksel, sosyal, bilişsel, duygusal ve dil gelişimine göre bireysel özellikler taşımaktadır. Bireysel özelliklerin birçoğu doğuştan olmakla beraber çeşitli hastalık veya kazalar sonucunda sonradan da oluşabilmektedir (Varış ve Hekim 2017). Bu gelişimsel özelliklerine göre normal gelişim gösteren bireylerin yanı sıra başkasının desteğine ihtiyaç duyan bireyler de bulunmaktadır. Bu bireyler özel gereksinimli bireyler olarak adlandırılmaktadır (Cavkaytar, Melekoğlu, & Yıldız, 2014). Normal gelişim gösteren bireylere karşın farklı gelişim özellikleri gösteren bireyler zihinsel, görme, işitme, bedensel yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, özel öğrenme güçlüğü, dil ve konuşma bozuklukları ve üstün zekalı bireyler olarak sınıflandırılmaktadır (Baykoç, 2015).

Bireylerin özel gereksinime ihtiyaç duymasında doğum öncesi nedenler annenin yaşı, annenin gebelik süresince beslenme durumu, radyoaktif dalgalara maruz kalma, akraba ile yapılan evlilikler, kan uyuşmazlıkları, genetik yatkınlığı olan hastalıklar, kullanılan madde ve ilaçlar, annenin yaşadığı kaza ve travmalar olarak sıralanmaktadır. Doğum esnasında özel gereksinime sebep olacak durumlar da erken veya geç olan zamansız doğumlar, yanlış müdahaleli doğumlar, riskli ve zor doğumlar olarak belirtilmektedir. Diğer yandan doğum sonrası yaşanan enfeksiyonlu hastalıklar, zehirlenmeler, doğal afetler, elverişsiz çevre ortamları, kaza ve travmalar, çocuğun geçirdiği hastalıklar ve beslenme bozuklukları da bir bireyin özel gereksinimli olmasına yol açacak durumlar arasında yer almaktadır (Varış ve Hekim, 2017).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre; özel gereksinimli bireyler çeşitli sebeplere bağlı olarak bireyin gelişiminde ve kendi özelinde akranlarına göre eğitim yeterliliğinde anlamlı farklılık göstermesi olarak tanımlanmaktadır. (Özel Eğitim Hizmet Yönetmeliği, 2012). Özel

gereksinimli bireyler gelişim ve yeteneklerini güçlendirmekte normal gelişim gösteren akranlarına göre daha fazla veya özel desteğe ihtiyaç duymaktadır. Özel gereksinimli bireylere tarih boyunca idiot, embesil, moron, özürlü, geri zekalı, zihinsel engelli gibi farklı isimlerle tanımlanmıştır (Cavkaytar, Melekoğlu ve Yıldız; 2014). Ancak günümüzde daha ılımlı bir ifade ile farklı gelişim gösteren, gelişim farklılığı olanlar, öğrenme farklılığı olanlar veya özel gereksinime ihtiyaç duyanlar gibi terimler kullanılmaktadır. Literatürde en anlamlı, kötü anlamla etiketlenmeye en uzak ve kabul edilebilir terim olarak da “özel gereksinimli birey” sıklıkla kullanılmaktadır (Yarahı, 2015; Baykoç 2017).

Akranlarına göre anlamlı farklılık gösteren bu bireyleri yetersizlik grupları, yetersizlik düzeyleri gibi zihinsel, bedensel, duygusal, işitsel veya hafif, orta, ağır şeklinde değerlendirmek yapılacak en büyük yanlışlardan birisi olmaktadır. Benzer durumlarda bireyin yetersizlik türü veya derecesi ne olursa olsun gelişim alanlarının her biri bireye özgü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Özel gereksinimli bireyler birçok gelişim alanlarında akranlarına göre daha yetersiz kaldıkları için bu alanlarda en iyi düzeye gelebilmek için özel eğitim hizmetlerine gereksinim duymaktadır. Zihinsel, duygusal, bedensel, sosyal veya iletişim yönleriyle akranlarına göre belirgin farklılıklar gösteren her bireye ihtiyacı durumunda destek sunulmalıdır. Bu ihtiyaçlar bireyin yaşadığı toplum, yaş, cinsiyet, kültür ve yaşam biçimine göre farklılıklar göstermektedir (Eripek, 2005; Diken, 2019).

Dünya Sağlık Örgütü (2011) verilerine göre dünya genelinde yaklaşık olarak dünya nüfusunun yüzde 15’i engellidir. Bu oran yaklaşık bir milyar insanın hafif, orta veya ağır olma durumuna göre özel ilgiye ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Diğer yandan ülkemizde yapılan nüfus sayımı verilerine göre görme, işitme, bedensel, konuşma ve zihinsel açıdan akranlarına kıyasla anlamlı bir farkla özel eğitime gereksinim duyan yüzde yedilik bir oran vardır. Bu sayının arasında görme, işitme, dil ve konuşma, bedensel, zihinsel, ruhsal ve duygusal, süregelen hastalığı olan bireyler yer almaktadır (TUİK, 2011). Hızlı nüfus artışı ile birlikte artan çevresel ve psiko-sosyal bozuklukların artması son yıllarda özel gereksinime ihtiyacı olan birey sayısını hızla arttırmaktadır. Ülkemizde farklı sebeplere bağlı olarak yaklaşık yedi aileden birisi özel eğitim hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır (Seydel ve Ark., 2016).

Günümüzde doğum sonrası çevresel durumlardan kaynaklı olarak özel eğitime gereksinim duyan bireylerin sayısı oldukça artmış durumdadır. Bebeklik ve erken çocukluk gibi gelişimin en hızlı ve kritik olduğu dönemlerde yaşanan genetik ve olumsuz çevre şartları birçok çocuğun gelecekteki yaşamını olumsuz etkilemektedir. Diğer yandan kendi ihtiyaçlarını

karşulamakta zorluk yaşayan veya karşılayamayan, yaşadığı durumu veya istekleri ifade etmekte zorlanan bireyler yaşanan olumsuz çevresel durumlara karşı da çaresiz kalmaktadır (Girgin ve Balcı, 2015).

Özel gereksinimli bireylerin özellikleri, genellikle kişilik ve öğrenme alanlarında iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Zihinsel engelli bireyler, çevrelerindeki olayların genellikle standart, olağan bir şekilde düzenlendiği yaşam içinde kendilerini sıkça diğer insanlardan farklı hissetme eğilimindedirler. Bu durum, toplumun ve hatta kendi ailelerinin, zihinsel engelli bireylere karşı daha sık reddedici tavırlar sergilemesiyle daha da belirgin hale gelebilir. Zihinsel engelli bireyler, sıkça karşılaştıkları dışlanma ve olumsuz davranışlarla başa çıkarken kişilik bozukluklarına daha sık rastlanabileceği belirtilmektedir (Eripek, 1993). Bu olumsuz deneyimler, özellikle zihinsel engelli bireylerin kişisel gelişimlerini etkileyebilir ve psikososyal sorunlara neden olabilir. Bu nedenle, zihinsel engelli bireylerin toplumsal uyum ve kabul süreçlerinde desteklenmeleri ve anlayışla karşılanmaları önemlidir.

Özel gereksinimli bireylere yönelik eğitimin başarılı ve etkili olması, ev ve okul gibi farklı ortamlardaki yaklaşımların ve davranışların tutarlı olmasıyla yakından ilişkilidir. Okuldaki eğitim ilkelerinin ev yaşantısıyla uyumlu bir şekilde uyarlanması, eğitimci ile anne-baba arasında karşılıklı iş birliğini gerektirir. Bu iş birliği sayesinde, özel gereksinimli bireyin eğitimi sadece okulda değil, aynı zamanda evde ve sosyal yaşantısında da süreklilik kazanabilir. Ortak amaçlara odaklanılarak, doğal çevredeki etkileşimlere dayalı olarak tasarlanan eğitim programları, çocuk üzerinde daha etkili olacaktır. Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklarının eğitimine destek olabilmeleri için aile eğitimi uygulamaları önemlidir.

Öğrenme olayının incelenmesi, çeşitli süreçlerin bir araya gelmesinden oluştuğunu göstermektedir. Bu süreçler, beklentiler, seçici dikkat, girdi düzenlemesi, kısa süreli bellek ve uzun süreli bellek olarak sınıflandırılmaktadır (Eripek, 1993: 89). Bu temel süreçler, özel gereksinimli bireylerin eğitime odaklanan programların tasarımında dikkate alınarak, bireysel ihtiyaçlara ve öğrenme tarzlarına uygun stratejiler geliştirilmesini sağlayabilir.

Bireyin geçmişteki deneyimleri, karşılaştığı benzer durum veya görevlere yönelik yaklaşımını şekillendirir; bu yaklaşıma "beklenti" denir. Özel gereksinimli bireyin bir görevle ilgili geçmişteki deneyimleri, genellikle başarıya dayanıyorsa, bireyden ileride benzer bir görevde başarı beklenir. Bu durumda birey, olumlu bir tutumla göreve yaklaşarak, başarı elde edene kadar çaba gösterir. Zihinsel engelli bireylerin genellikle geçmişteki deneyimlerinde

başarısızlık ağırlıklı olması nedeniyle, başarısızlık beklentisi içinde olma eğiliminde oldukları belirtilir. Bu durum, ileride karşılaşılabilecekleri olası başarısızlıkları önlemek amacıyla, kendilerine daha düşük hedefler ve istekler belirlemelerine neden olur (Eripek, 1993). Bu düşük beklentiler, zihinsel engelli bireylerin motivasyonunu etkileyebilir ve gerçek potansiyellerini ortaya çıkarmakta engel olabilir. Bu nedenle, bu bireylerle çalışan eğitimcilerin, olumlu deneyimler oluşturarak ve destekleyici bir ortam sağlayarak, bu olumsuz beklentileri aşmalarına yardımcı olmaları önemlidir.

2.2 Engel Türleri

Bu bölümde fiziksel (ortopedik) engel, görme engeli, işitme ve konuşma engeli, zihinsel engellilik ve özel yeteneklilerin tanımlarına yer verilmiştir.

2.2.1 Fiziksel (Ortopedik) Engel

Gül (2006) doktora tezinde sağlık deneyimi bağlamında işlev ve yapı farklılıklarını "psikolojik, fizyolojik veya anatomik yapı veya işlevlerin eksikliği veya anormalliği" olarak tanımlamıştır. Bu tanım kapsamında kas-iskelet sistemindeki eksiklikler, yetersizlikler ve anormallikler, hareket kısıtlılığı, çeşitli kemik hastalıkları, felç, beyin felci, vücut uzuvlarındaki eksiklik, fazlalık veya fonksiyon kaybı gibi durumları içermektedir (Öztürk, 2012).

2.2.2 Görme Engeli

Tam veya kısmi görme kaybı ve her iki gözde veya tek gözde meydana gelen bozukluklar bu gruba girmektedir. Bu grupta ayrıca renk körlüğü, gece körlüğü ve göz protezi kullanımı da yer almaktadır (Öztürk, 2012). Ünal ve Yüce (2017) görme engelliği gün ışığında 3 metre mesafeden ışığı algılayamayan veya her iki gözüyle bir elin parmaklarını sayamayacak kadar görme kaybı yaşayan kişi olarak tanımlamıştır. Tüm iyileştirme çabalarına rağmen görme alanı 20/200'den az veya 20 dereceden dar olan kişiler kördür; Görme oranı 20/70'in altında olanlar veya görüş alanı 20 dereceden dar olanlar kısmi görme kaybı olarak sınıflandırılmaktadır (Özsan ve Hassret, 2017).

2.2.3 İşitme ve Konuşma Engeli

İşitme kaybı teorik olarak yetişkinlerde 20 dB, çocuklarda ise 15 dB ve üzeri işitme kaybı olarak tanımlanabilir. Fakat bu anlamda kayba bu kadar dar bir perspektiften bakmamak gerekmektedir. Yani işitme ile konuşma, tekrarlama, okuma ve yazma gibi öğrenmeyle ilişkilendirilebilecek pek çok etkinlik sınırlı olması ve dolayısıyla işitsel alginın bozulmasına, farklılaşmasına ve azalmasına neden olur. (Kemaloğlu, 2012).

İşitme organlarından her ikisinin veya yalnızca birinin kaybı olan gruplar işitme cihazı kullananlar da bu engel grubunda yer almaktadır (Öztürk, 2012). İşitme kaybının türü ve derecesinin oluşumunda bireyin sosyal yapısı, ailesi, duyu kaybının meydana geldiği bireye karşı tutumlar ve bireyin yaşı ve zeka düzeyi gibi faktörler etkilidir (Yılmaz, 2019). Yenidoğanlarda konuşma becerilerinin gelişmesi için işitme becerilerinin gelişimi büyük önem taşımaktadır. (Kemaloğlu, 2014). Doğuştan veya ileriki aşamalarda ortaya çıkan orta ileri veya daha şiddetli işitme kaybı, dil ve konuşma becerilerinin gelişimi için kritik bir faktördür. İşitme kaybının derecesi, oluştuğu yaş ve bu kayba eşlik eden farklı faktörler hastalıkların türüne göre değişmektedir (Kemaloğlu, 2014).

2.2.4 Zihinsel Engellilik

Zihinsel engellilik, doğumdan önce, doğum sırasında veya sonrasında merkezi sinir sistemini etkileyen bazı nedenlerden dolayı zihinsel gelişimi ve işlevleri yavaşlatan veya gerileyen, bunun sonucunda etkili uyumsal davranışların geliştirilmesini engelleyen ve zihinsel gelişimi engelleyen kalıcı ve kronik bir durumdur. (Kara, 2017).

2.2.5 Özel Yetenekliler

Özel yeteneklilerin tanımı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesine (2016) göre “Akranlarına göre çabuk kavrayan, liderlik özelliklerine sahip, yaratıcılık ve sanat alanlarında öncülük eden, özel akademik beceriye sahip, soyut düşünceleri yaşlılarına göre daha iyi anlayabilen, ilgi alanları doğrultusunda bağımsız hareket etmeyi seven ve yüksek düzeyde performans gösteren bireydir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

2.3 Engel Dereceleri

Zihinsel engellilik iki türe ayrılır: yapısal ve edinilmiş engellilik. Yapısal nedenler arasında kromozomal, genetik ve kalıtsal metabolik bozukluklar; edinilmiş nedenler arasında doğum sırasında ve sonrasında travma, enfeksiyon ve yaralanmalar, doğum öncesi ve sonrası toksik etkilere maruz kalma, çevresel faktörler ve beslenme yetersizliği yer almaktadır (Şanlı, 2012; Kara, 2017). Zihinsel engelli bireylerde zihinsel engelin düzeyi dil becerilerinin gelişimini sınırlamaktadır (Ege, 2006).

Zihinsel yetersizlik tanısı için üç koşul gereklidir: Zihinsel fonksiyon düzeyinin ortalamanın altında olması, en az iki uyumsal beceride anlamlı farkın olması ve bu durumun 18 yaşından önce ortaya çıkması (MEB, 2021). Çocuğunuza zihinsel engelli tanısı konulabilmesi için 0-18 yaş aralığında olması, zekâ testinde IQ puanının 70'in altında olması ve en az iki

uyumsal davranışta belirgin kısıtlılık olması gerekir. Yalnızca zihinsel işlevlerde ya da yalnızca uyumsal davranışlarda belirgin sınırlılığın olması zihinsel engellilik tanısı koymak için yeterli değildir (MEB, 2021).

Zekâ testlerinden alınan puanlara göre yapılan psikolojik sınıflandırmada 70-55/50 arası hafif zekâ geriliği, 35-50/55 arası orta, 25-35/40 ağır, 20/25'ten az ise ileri derecede zeka geriliği olarak tanımlanmaktadır. (Nar ve Cavkaytar, 2019). Zihinsel engellilik, kişinin eğitimden yararlanma becerisine ve engellilik derecesine göre sınıflandırılır. Eğitim sınıflandırmasına göre zeka bölümü; 51-70 arası eğitilebilir zihinsel engelli, 36-50 arası öğretilebilir zihinsel engelli, 20-35 arası ağır zihinsel engelli, 0-19 arası ise tamamen bağımlı zihinsel engelli olarak sınıflandırılmaktadır (Ayan vd., 2019).

2.3.1 Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik

Kavramsal, sosyal ve uygulamalı uyum becerilerinde hafif düzeyde eksiklikleri olan bireylerin özel eğitim ve destek eğitimlerine ihtiyaçları sınırlıdır (MEB, 2021). Hafif derecede zihinsel engelli bireyler IQ testlerinde 90-75 arası puan almakta ve zihinsel performanslarını akranlarından 1-3 yıl geride göstermektedirler. Zihinsel engelli bireyler arasında bu grup grubun %85'ini oluşturmaktadır. Bu engeli olan bireyler kaynaştırma programları aracılığıyla normal eğitim alabilirler ve özel bir eğitim programıyla zihinsel performanslarını akranlarına yaklaştırabilirler (Ordu, 2005).

2.3.2 Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizlik

Orta düzeyde zihinsel engelli bireyler IQ testlerinde 75-45 arası puan almakta ve zihinsel performansları akranlarından 3-6 yıl geridedir. Zihinsel engelli bireyler arasında bu grup grubun %10'unu oluşturmaktadır. Bu tür zihinsel engelliliğin nedenleri arasında akraba evliliği, genetik faktörler, anne adayının hamilelik sırasında yaşadığı hastalıklar ve erken çocukluk döneminde yaşanan ateşli hastalıklar sayılabilir (Ordu, 2005). Kavramsal, sosyal ve uygulamalı uyum becerilerindeki sınırlılıklar nedeniyle bu bireyler akademik ve günlük yaşam becerilerini kazanabilmeleri için özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine büyük ihtiyaç duymaktadırlar (MEB, 2021).

2.3.3 Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizlik

Bu gruptaki bireylerin durumları genellikle doğumda veya doğumdan kısa bir süre sonra belirlenir. Ağır düzeyde zihinsel engelli olan bu bireylerin hareketleri sınırlıdır ve temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için mutlak desteğe ihtiyaç duyarlar (Açak, 2022). Bu kişilere

uygulanan IQ testlerindeki puanlar genellikle 45 ve altındadır ve zihinsel yeterlilikleri 5-6 yıl geridedir. Bu gruptaki kişiler genel olarak zihinsel engelli grubunun %5'ini oluşturmaktadır (Ordu, 2005).

Bu engeli olan bireyler kişisel, sosyal ve duygusal becerilerini ve öz bakım ihtiyaçlarını karşılamada gecikmeler yaşarlar. Bilgileri kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarmakta zorluk çekerler ancak uygun öğrenme yöntemleri, pekiştiriciler ve ortamlar sağlandığında öğrenilenler uzun süreli bellekte kalabilir. Bu nedenle bu düzeydeki bireylere verilecek eğitimin dikkatli planlanması ve uygun yöntemler kullanılarak sağlanması gerekmektedir (Ulusoy ve Dilmaç, 2009).

2.4 Afet

Afet kelime anlamı olarak yıkım, felaket, bela anlamlarına gelmektedir ve insanların ekonomik ve sosyal yaşamlarını olağanın dışında etkilemektedir (Kaya, 2013). Birçok insanın zarar görerek etkilenmesine yol açan genellikle önceden tahmin edilemeyen ve aniden gelişen evrensel boyutta yardım gerektiren olaylar afet olarak tanımlanmaktadır. Afetler insanlarda mal ve can kaybına yol açarak yaşamlarının olağan seyrine engel olabilmekte ve insanları ekonomik ve sosyal açıdan olumsuz etkileyebilmektedir (CRED, 2019). Ayrıca afet insanlarda ekonomik ve sosyal zararlara sebep olan, insanların tamamını veya büyük bir kısmını etkileyen, belirli bir grubun yardım etmekte yetersiz kalabileceği kendiliğinden, insan kaynaklı ve teknolojik sebeplerin ortaya çıkardığı durumlar olarak tanımlanmaktadır (Uğur ve Işık, 2020).

Diğer yandan Akdağ (2002), afeti insanların ve ülkelerin sosyal, psikolojik, fiziksel ve maddi olarak etkilenmesine yol açan durumlar olarak ifade etmektedir. Afetlerin doğal yollarla ortaya çıkabileceği gibi teknolojik ve insan kaynaklı da meydana gelebileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu olaylar insanların ve ülkelerin mevcut işleyişine zarar vermekle birlikte can kaybına da sebep olabilmektedir.

Bölgesel olarak bir afet yaşanmış olsa da dolaylı yoldan diğer bölgeler de yaşanan afetlerin etkisini yaşayabilmektedir. Gerek afet yaşanan bölgede işi olan gerek tanıdığı insanlar olan gerekse yardım bilinciyle duygusal yönden etkilenen birçok insan olduğundan aslında yaşanan afet sadece yaşanan bölge ile sınırlı kalmamaktadır. Afetler yaşanan bölgenin sınırlarını aşmakla birlikte afet döneminin ötesine geçerek zamanını aşmakta ve afetin dışında olumsuz durumlar getirmektedir. Yaşanan afetler sonucu alt yapıların zarar görmesi, insanların

sosyal yaşamının sekteye uğraması bir süre sonra insanların yerel yönetimlere ve birbirlerine karşı olan güvensizliği doğurmaktadır (Kasapoğlu ve Ecevit, 2001).

Afetler tarih boyunca insan yaşamının bir parçası olmuştur ve insanların yaşamını olumsuz etkilemiştir. Dünya genelinde meydana gelen afet sayısında, çeşitliliğinde ve afetlerden etkilenen insan sayısında artış görünse de afetlerin meydana getirdiği zarar oranlarında azalmalar görülmektedir. Bu zararların azalmasında afet bilinci, önleme çalışmaları, teknolojinin gelişmesi gibi birçok etken sıralanmaktadır (Coppola, 2015).

Afetler, tıpkı engellilik gibi insanlığın varoluşundan bu yana hayatın bir parçası olmuş ve insanları olumsuz etkilemiştir (Coppola, 2015: 1). Son birkaç on yılı incelediğimizde, dünya genelinde meydana gelen afetlerin sayısında, etkilenen insan sayısında ve neden oldukları zararın boyutunda bir artış eğilimi görülmektedir; ancak ölümcüllüklerinde ise azalma eğilimi göze çarpmaktadır (Coppola, 2015).

2.5 Doğal Afet ve Türleri

Jeofizik, hidro-meteorolojik, klimatolojik ve biyolojik fenomenler sonucu ortaya çıkan doğal afetler; gerçekleştiği bölgedeki doğal ve beşerî çevre üzerinde olumsuz etkiler bırakan afetlerdir (Mata-Lima, Alvino-Borba, Pinheiro, Mata-Lima ve Almeida, 2013: 45). Jeofizik fenomenlere örnek olarak volkanik patlama, deprem, tsunami, toprak kayması ve kaya düşmesi gibi kütle hareketleri; hidro-meteorolojik fenomenlere örnek olarak kasırga, sel, yıldırım düşmesi, çığ, tipi, aşırı yağışlar nedeniyle barajların yıkılması, çamur akması ve heyelan gibi su çevrimi ve şiddetli rüzgârla beraber ortaya çıkan yağışların sebep olduğu durumlar; klimatolojik fenomenlere örnek olarak kuraklık ve ekstrem sıcaklık; biyolojik fenomenlere örnek olarak böcek istilası ve salgın hastalık verilebilir.

2.5.1 Deprem

AFAD (2021c) depremi, ‘Yer kabuğu içerisindeki kırılmalar sebebiyle aniden meydana gelen titremelerin dalgalar şeklinde genişleyerek geçtikleri yerleri titretme olayı’ şeklinde tanımlamaktadır. Farklı bir anlatımla deprem, diğer doğa olaylarından daha sık meydana gelen, yerkabuğunda ortaya çıkan bazı jeolojik hareketlerin yol açtığı ve yerin sarsılmasıyla kendisini belli eden titreşim hareketlerinin genel ismidir.

Tesir süreleri genellikle saniyelerle ölçülen depremlerin etkileri çoğunlukla hissedilmez. Ancak seyrek de olsa büyük yıkımlar yaratan çok şiddetli depremler vuku bulabilmektedir. Bu büyük depremler, kendi yıkıcı güçlerinin yanında yangın, tsunami, nükleer

tehlike başta gelmek üzere başka afetlerin gerçekleşmesini tetikleyebildikleri için tehdit seviyesi en yüksek afet türü sayılmaktadır (Akyel, 2007).

Depremler oluş nedenlerine göre gruplandırılmaktadır. En yaygın tür, yerkürenin üst örtüsünü oluşturan devasa kaya levhalarının hareketlerinden kaynaklanan depremlerdir. Bu türe levha hareketlerini inceleyen yerbilim dalında içkin oluşundan ötürü tektonik depremler denmiştir. Dünya ve Türkiye'deki depremlerin çok büyük kısmı tektoniktir. İkinci grup, volkanik depremlerdir. Volkanların püskürmesi esnasında en üst değerine çıkan enerjinin yarattığı sarsıntılardır. Yanardağ bölgelerinde yerleşim ve ekosistem yoğunluğu görece düşük olduğu için etkileri yerel boyutta kalır. Üçüncü tip depremler mağara, maden ocağı veya yer altı tuzlarının erimesiyle şekillenen boşluklardaki çökmeler sonucunda oluşan çöküntü depremleridir. Hem enerjileri düşük, hem de etki alanları küçüktür (Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2021).

Türkiye coğrafi konumu itibarıyla dünyanın üç büyük deprem kuşağından biri olan AlpHimalaya kuşağı üzerinde yer almaktadır. Yeryüzündeki depremlerin yaklaşık %17'sinin gerçekleştiği Alp Himalaya kuşağının Türkiye'den geçen kollarına Kuzey Anadolu Fay Hattı, Doğu Anadolu Fay Hattı ve Batı Anadolu Fay Hattı isimleri verilmiştir. Bu üç fay hattı nedeniyle depremlerin Türkiye'de diğer bölgelere oranla daha fazla ve şiddetli yaşanan bölgelere bakıldığında; Doğuda Kuzey Anadolu fay hattı ve Bingöl çevresi, Akdeniz bölgesinde Hatay ve çevresi, Marmara ve Ege Bölgeleridir (Afete Hazırlık ve Deprem Eğitimi Derneği, AHDER 2021).

Ülkemizde Son 58 yıl içerisinde deprem kaynaklı, 58.202 insanımız yaşamını yitirmiş, 122.096 kişide yaralanmış, 411.465 civarında yapı yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. Sonuç olarak ülkemizde deprem kaynaklı afetlerden her sene ortalama 1.003 insanımız yaşamını yitirmekte 7.094 konut ise yıkılmaktadır (AFAD, 2021c). Türkiye'de 1990 yılında yapılan nüfus sayımına göre nüfusun %98'i, yüzölçümünün de %96'sı deprem riski ile yaşadığı, ülke yüzölçümünün %42'si ve ülke nüfusunun %44'ünün birinci derecede tehlikeli bölgelerde olduğu görülmüştür. Bu nedenle kontrol edilemeyen nüfus hareketleri nedeniyle nüfusun riskli alanlar olarak belirtilen bu bölgelerde nüfusun artması sonucu her geçen sene daha çok insanımızın deprem tehdidi yaşadığı söylenebilir (Ertürkmen, 2006).

İstatistiklere bakıldığında depremlerin nispeten uzun zaman aralıklarıyla ve şiddet derecesi bazen yüksek düzeyde yaşandığı fikri edinilebilir. Lakin bu aldatıcı bir bakış açısı

olacaktır. Çünkü ülkemizde deprem kayıt cihazlarınca tutulan kayıtlar yer sarsıntılarının günde birden fazla sayıda gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Çoğu yer sarsıntısı insanlar tarafından farkına varılmayan düşüklükte şiddete sahiptir.

Gerek depremin yıkıcı etkisi, gerekse engellenemez bir doğa olayı oluşları toplumun deprem süreçlerine yönelik örgütlenmesi zorunluluğunu doğurmaktadır. Öyle ki yeterli önlemin alınmaması ve depreme yönelik toplumsal bilgi/bilinç düzeyinin düşük kalması halinde kayıpların geometrik artış gösterdiği tarih tarafından pek çok kere ispat edilmiştir. Bilinçli toplumlar depremlerin etkisini en aza indirmek için, depremlere hazırlık çalışmaları kapsamında ne yapması gerektiğini bilen yeni nesiller yetiştirerek toplumu depremlerden etkilenme ve en az zararla etkilenmesi sağlanabilir (Aydın ve Coşkun, 2010).

2.6 Afet Eğitimi

Temel Afet Bilinci Eğitimi, toplumda afet konusunda bilinç oluşturmaya ve farkındalık yaratmaya amaçlayan bir eğitim programıdır. Bu eğitimin etkisi, verilen eğitimin içeriği ile doğrudan ilişkilidir. Afetler, doğal süreçlerin yanı sıra insan kaynaklı tehlikelerden de kaynaklanabilir. Bu tür tehlikeler, dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de sıkça karşılaşılan durumlardır. Bazı tehlikeler afetlere neden olabilirken, diğer bazı durumlarda aynı etkiyi oluşturmaz. Bu durumda en önemli etken insan faktörüdür. Olası afetlere karşı alınan veya alınmayan tedbirler, sonuçta etkili bir şekilde yönetilen veya yönetilemeyen afet durumlarını belirler. Bu nedenle, Temel Afet Bilinci Eğitimi, insanların afetlere karşı bilinçlenmelerini, riskleri anlamalarını ve uygun tedbirleri alabilmelerini sağlamak adına önemli bir rol oynamaktadır.

Kandilli Rasathanesi 2005 yılında yaptığı bir çalışmada “afetlerin meydana getirebileceği hasarların iş kaybı, ikamet kaybı, can kaybı, kalıcı olarak yaralanma, kültürel mirasların hasar görmesi” olabileceği yönünde vurguda bulunmaktadır (Kandilli, 2005).

Afetlerde risk azaltma aşamaları şu şekildedir:

1. İhtiyaçların Belirlenmesi: Riskleri azaltmak için öncelikle toplumun ihtiyaçları ve potansiyel tehlikeler belirlenmelidir.
2. Fiziksel Koruyucu Tedbirler Almak: Bu aşamada, potansiyel tehlikelerle başa çıkabilmek için fiziksel koruyucu tedbirler alınmalıdır.

3. Güvenli Hareket ve Davranış Öğrenme: Afet anında güvenli bir şekilde hareket etmek ve doğru davranışları sergilemek için topluma yönelik eğitimler önemlidir.
4. Afet Yönetimi Aşamalarını Öğrenme: Afet sonrasında bireylerin hem kendilerine hem de başkalarına yardım edebilmesi için afet yönetimi aşamalarını öğrenmek gereklidir.

Bu bilgilerin sadece kişisel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle, kamu ve özel sektör birimleri arasında koordineli bir çalışma sağlanmalı ve bütün kurumların aktif katılımı sağlanmalıdır. Tüm dünya üzerinde etkili olabilen deprem gibi afetlere karşı alınan önlemler, ikincil afetlerin önlenmesinde büyük önem taşır. Depremlerin önceden bilinmiyor olması, hazırlıklı olmanın önemini daha da artırmaktadır (www.kurtaran.org, 2017).

2.7 Engelli Bireylerin Afet Sürecinde Karşılaştıkları Problemler

“Ülkemizde engellilerin eğitimi geç de olsa kavranmıştır. Türkiye’de işitme engellilerin eğitimi ile ilgili ilk çalışmalar yirminci yüzyılın başlarında düzenlenmeye başlamıştır. Ülkemizde ilk sağır ve dilsizler okulu 1881 yılında açılmıştır (Girgin, 2003).” Olası bir afet durumunda yalnızca engellilerin değil tüm toplumun bilinçlenmesi kritik bir öneme sahiptir.

“Afet durumlarında engelli kişilerin %60’ı 'normal zamanlara' kıyasla daha fazla göz ardı ediliyor ve dışlanıyor. Ayrıca ölüm ve yeni bir sakatlık yaşama olasılığı da diğer bireylere göre daha yüksektir (WFOT, 2007).”

AFAD’ın hem taşra hem de merkez teşkilatının web sitelerine bakıldığında, temel olarak dört engel grubu (zihinsel, fiziksel, işitme, görme) üzerinde durulduğu ve bu engel gruplarının kendi aralarında gruplandırıldığı görülmektedir. Engellilerin engel durumlarının eğitim olanaklarını etkilediği düşünüldüğünde, her engel grubu için ayrı eğitim planlaması ihtiyacı önem kazanmaktadır (Yalçın İlhan, 2018).

Engelliler ve afet başlığı altında değerlendirilmesi gereken bir diğer konu ise, engellilerin yaşamlarını sürdükları konutlardır. Engellilerin erişebilirliği ve engellilere yönelik kentsel düzenlemelerin önemli olduğu bilinse de dış mekânların engellilerin erişimini sağlamaya yönelik düzenlemelerin yanı sıra, iç mekânların da olası afetlere karşı güvenli bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu, afet öncesinde yaşam alanlarının güvenliği sağlamak

ve afet sonrasında engelli bireylerin hızlı tahliyesini mümkün kılmak için çeşitli önlemlerle donatılmasını gerektirir.

Engellilerin çoğunluğunun çök-kapan tutun hareketini yapamayacağı göz önünde bulundurularak, bu güvenli davranışı gerçekleştiremeyen yatağa bağımlı engelliler ve tekerlekli sandalyeye bağımlı engelliler için farklı bir yöntem önerilmiştir. Yatağa bağımlı olan engellilerden kollarını kullanabilenler, afet anında başlarını korumak için yastıkları kullanabilirken, tekerlekli sandalyeye bağımlı engelliler, sandalyelerinin tekerlerini kilitledikten sonra başlarını çevrede bulunan bir yastık veya kalın bir malzeme ile koruyarak hedef küçültme stratejisini uygulayabilirler (AFAD, 2014).

Olası bir afetin ardından, engelliler tahliye olurken yardıma ihtiyaç duyabilirler. Bu nedenle, evde, okulda veya iş yerinde olası bir afet sonrasında tahliyede yardımcı olmak amacıyla afet yardımcılarını seçmek önemlidir. Seçilen afet yardımcılarını, afetin ardından sağlıklı durumdaysa, engelli kişinin bulunduğu yeri hızlı bir şekilde tespit etmeli ve onları tahliye etmek için gerekli ortamı hazırlamalıdır (AFAD, 2014).

2.7.1 Tahliye Esnasında Karşılaşılan Problemler

İnsanları ve varlıkları, tehlikeli olaylar meydana gelmeden önce, esnasında veya sonrasında geçici olarak onları korumak için daha güvenli yerlere taşımaya "tahliye" denmektedir (UN, 2016: 18). Engelli bireyler, tahliye süreçlerinde en zor durumda olan gruplar arasında yer almaktadırlar ve afetlere karşı karşılaştıkları en önemli problemlerden biri de tahliye sorunudur (Boyce vd., 2017: 48). Genellikle tahliye yolları engelli bireylerin ihtiyaçları göz önüne alınmadan planlanmaktadır (ESCAP, 2012: 30). Afet anında zarar görmeseler bile, tahliye süreci engelli bireyleri dezavantajlı duruma düşürebilmektedir (Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Açıkalın Rashem ve Aslangiri (2019: 78)'nin bir katılımcısının ifadesi, durumu adeta özetlemektedir: "Benim için ve tüm engelliler için kâbus gibiydi. Adam sakat ve kördü; nasıl evden çıkacaktı?"

Engelli bireylerin tahliye süreçleri, engeli olmayan bireylere göre genellikle daha uzun sürmektedir. Ortalama olarak, engelli bireylerin hareket kabiliyeti engeli olmayanlara göre daha yavaş olduğu bilinmektedir (Hashemi, 2018: 18). Ayrıca, tahliye esnasında ek destek ihtiyaçları bulunmaktadır (Bayar, 2016: 3; Chakraborty vd., 2019: 180; Elisala vd., 2020:15). Bu noktada, bakıma ihtiyaç duyan engelli bireylerin genellikle fiziksel olarak güçlü olmayan 50'li ve 60'lı yaşlarındaki kadınlar tarafından bakıldığını belirtmek önemlidir. Engelli bir bireyi, asansörsüz

bir binadan çıkarmak neredeyse imkansızdır. Tekerlekli sandalye olsa bile, bir kişiyi taşımak için en az üç güçlü kişi gerekmektedir (Park vd., 2019: 4). Ayrıca, afet tahliyesi sırasında engelli bireylerin özel ihtiyaçları olduğu ve tahliye sürecinde bu ihtiyaçlara dikkat edilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Aksi takdirde, yaralanmalar kaçınılmaz olabilir (Elisala vd., 2020).

Yüksek binaların üst katlarında yaşamakta olan engelli bireyler, enerji kesintileri gibi sebeplerle çalışmayan asansörler nedeniyle tahliye süreçlerinde büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar (Battle, 2015: 233). Bu durum, bazı durumlarda engelli bireylerin tahliye olamamasına yol açabilmektedir. Enerji kesintileri, asansörlerin kullanılamaz hale gelmesiyle beraber, bu bireyler korku, endişe, karamsarlık ve çaresizlik içinde dairelerinde izole hale gelebilmektedirler (Park vd., 2019: 4; Rooney ve White, 2007: 210).

2.7.2 İletişimde Karşılaşılan Problemler

İletişim bağlamında karşılaşılan temel problemler, birkaç ana alanda karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, afet öncesinde hazırlık konusundaki problemler önemli bir alanı kapsamaktadır ve bu problem, "Engelli Bireylerin Afetlere Hazırlıkları" başlığı altında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İkinci olarak, erken uyarıların ulaşılabilirliği sorunu, iletişimdeki bir diğer kritik problem alanını oluşturmaktadır. Üçüncü olarak, afet sonrasında bilgiye erişim ve taleplerin iletilmesi konusu da iletişimdeki önemli bir problem alanını temsil etmektedir.

"Erken uyarı, yaklaşmakta olan tehlikenin kaynağı, yeri, zamanı, şiddeti veya büyüklüğü, olasılığı ve muhtemel etkilerinin resmi kurum ve kuruluşlar tarafından belirlenip duyurulmasıdır" (AFAD, 2014: 70). Engelli bireylerin tahliyesinin, engeli olmayan bireylere göre daha uzun süreler gerektiği vurgulanmaktadır. Tahliye sürecinde yeterli zaman tanındığında, engelli bireylerin tahliye edilebilme oranları iki katına kadar artmaktadır. Bu nedenle, erken uyarı sistemleri, tahliye için kritik bir zaman kazanma unsuru olarak büyük önem taşımaktadır (UNISDR, 2013).

Erken uyarı sistemlerinin tasarımında engelli bireylerin ihtiyaçlarının düşünülmesi kritik bir unsurdur. Örneğin, işitme engelli bir birey, uyarı seslerini duyamadığı bir sistemde etkili bir şekilde uyarı alamayacaktır (Hans ve Mohanty, 2006: 120). Bu gibi durumlar, engelli bireyler için önemli sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, erken uyarı sistemlerinin tasarım süreçlerinde tüm engel faktörleri göz önüne alınmalıdır (Klynman vd., 2007: 99). Erişilebilirlik standartlarının ve evrensel tasarımın erken uyarı sistemlerine entegre edilmesi, bu sistemlerin

engelli ve engelsiz tüm bireyleri etkin bir şekilde uyarabilme yeteneğini artırmaktadır (Guernsey ve Scherrer, 2017: 8).

İletişim sorunlarının bir diğer ortaya çıktığı alan, tahliye sonrası süreçlerdir. Afetlerin ardından engelli bireylerin karşılaştığı temel problemlerden biri, erişilebilir bilgiye ulaşım zorluklarıdır (Handicap International, 2015: 13). Özel ihtiyaçları ve güvenlik endişeleri göz önüne alındığında, engelli bireyler bilgiye en çok ihtiyaç duyan gruplar arasında yer almaktadır (Fu vd., 2010: 84; Gartrell vd., 2020: 9). Ancak, kullanabilecekleri faydalı bilgilere erişim konusunda en çok zorlanan gruplardan biridirler (Good vd., 2016: 426; Lord vd., 2016: 20). Kamu hizmeti duyurularının genellikle engelli bireylerin erişim sağlayamayacağı formatlarda ve dilde yayınlanması, insani yardım çalışanlarının engelli bireylerle iletişim kurma yeterliliğine sahip olmamaları, kitle iletişim araçlarından erişilebilir yayınların yapılmaması ve sosyal izolasyon, engelli bireylerin iletişim sorunlarını daha da artırmaktadır (Battle, 2015: 233; Carby ve Ferguson, 2018; ESCAP, 2012: 30; Howard vd., 2018: 397; Park vd., 2019: 4).

2.7.3 Günlük İhtiyaçlarında Karşılaşılan Problemler

Engelli bireyler, afet sonrasında acil barınma ve geçici barınma süreçlerinde bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmaktadırlar. İlk olarak, barınma alanlarının temini genelde tüm afetzedeleri etkileyen bir sorun olmasına rağmen, engelli bireylerin özel ihtiyaçları nedeniyle daha hassas bir konudur. İletişim zorlukları yaşadıkları için bu konuda sıklıkla göz ardı edilebilmektedirler ve bu nedenle uygun barınma yerlerine ulaşmakta güçlük çekebilmektedirler (Handicap International, 2015: 4). Acil barınma sürecinin yanı sıra, geçici barınma aşamasında önceliklendirme konusunda da sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Özellikle konteyner gibi engelli bireyler için daha uygun yaşam alanlarının sağlanmasında öncelik tanınması gereklidir (Aryankhesal vd., 2018: 618).

İkinci önemli sorun alanı, sağlanan barınma alanlarının erişilebilirliğiyle ilgilidir. Barınma alanlarının planlama sürecinde engelli bireylerin ihtiyaçları göz ardı edildiğinde, bir dizi sorun ortaya çıkabilir. Örneğin, zorlukla temin edilen bir konteynerin tekerlekli sandalye kullanımına uygun olmaması, bir engelli bireyin yaşamını oldukça zorlaştırabilir (Rooney ve White, 2007: 210). Kendi evlerini, özel ihtiyaçlarına uygun hale getirmiş olan engelli bireyler, afet sonrası yaşamın devam edeceği barınma alanlarında aynı erişilebilirlik imkanlarının bulunmaması nedeniyle daha bağımlı hale gelebilirler (Shapiro vd., 2020: 3). Bu tür planlama eksiklikleri, engelli bireyleri normalden daha hassas bir duruma getirebilir (Fox vd., 2010: 237;

Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Barınma alanlarının genellikle erişilebilir olmama eğiliminde olduğu gözlemlenebilmektedir (ESCAP, 2012: 30).

Tuvalet ve banyo konuları, mahremiyet, özellikle erişilebilirlik sorunu altında vurgulanması gereken önemli konulardır. Erişilebilir olmayan tuvalet ve banyoların kullanımı, bu durumdan kaynaklanan mahremiyet sorunları, engelli bireyler için önemli bir zorluk teşkil etmektedir (Battle, 2015: 233; Good vd., 2016: 431). İran'da gerçekleştirilen bir çalışma, erişilemeyen tuvaletler nedeniyle birçok engelli bireyin evlerine hasarlı olmalarına rağmen girmek zorunda kaldıklarını göstermiştir (Aryankhesal vd., 2018: 618). Tuvalet sorunu, önemli bir sorun olmasına rağmen genellikle göz ardı edilebilmektedir (Park vd., 2019: 4). Türk Tabipler Birliği'nin raporuna göre, İzmir depreminde sağlanan konteynırların bu konuda sorunlara yol açtığı ifade edilmiştir (TTB, 2020: 1). Nepal depreminde de bu konuda birçok sorun yaşanmış; barınma çadırlarında yaşayan engelli kadınlar, mahremiyet problemleri ve bakım zorlukları ile karşılaşmışlardır (Lord vd., 2016: 16).

Barınma konusundaki üçüncü problem ise elektrik ve su teminiyle ilgili zorluklardır. Engelli bireyler genellikle elektrikle çalışan yardımcı ekipman kullanmaktadır. Elektrik kesintisi her ne kadar engeli olmayan bireyleri etkilese de engelli bireyler için iletişimin tamamen kesilmesi, tıbbi cihazların arızalanması, klima yetersizliği gibi çok daha kritik sorunlara yol açabilmektedir (Mokdad vd., 2005: 1; Phibbs vd., 2015: 41; Rooney ve White, 2007: 210; Shapiro vd., 2020).

2.7.4 Hizmet ve Yardıma Erişimde Karşılaşılan Problemler

Afetlerin ardından normal yaşama dönebilmek için birçok hizmete ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, eğitim, sağlık, engelden kaynaklanan özel ihtiyaçlar ve rehabilitasyon gibi hizmetlere erişimde, ayrıca afetzedelerin yaşamlarını kolaylaştırmak için yapılan yardımlarda çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır (Handicap International, 2015). Engelli bireylerin yaşamlarında zaten başlı başına bir problem olan eğitim hizmetleri, afetlerin ardından ulaşımın zorlaşması, özel eğitimin tekrar başlayamaması, yeni öğrenme ortamlarından dışlanma, yeni çevreye uyum sağlayamama gibi nedenlerle önemli kesintilere uğramaktadır (Lord vd., 2016). Bu durum özellikle engelli çocuklar için önemli sorunlara yol açabilmektedir (Handicap International, 2015).

Engelli bireylerin ihtiyaç duyduğu ekipmanlar, engelin türüne bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Kolostomi torbası, beslenme tüpü, ventilatör gibi tıbbi cihazlar, tekerlekli

sandalye, işitme cihazı, özel bilgisayar yardımcısı gibi destek ekipmanları bu kapsamda örnek olarak gösterilebilir (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2064; Hans ve Mohanty, 2006). Ancak, afetler sonrasında bu ekipmanların işlevini yitirmesi, hasar görmüş ekipmanların onarılamaması veya gerekli sarf malzemelerinin temininin mümkün olmaması gibi durumlar, engelli bireyler için ciddi sorunlara neden olabilmektedir (Hans ve Mohanty, 2006; Shapiro vd., 2020; Stough vd., 2017).

Sağlık hizmetlerine erişimde karşılaşılan sorunlar, engelli bireylerin hayatlarında önemli bir zorluk alanı oluşturmaktadır. Rutin tedavilerde yaşanan kesintiler, birçok engelli bireyin sağlığını olumsuz etkileyebilir (Mokdad vd., 2005: 3). Afet durumlarında engelli bireylerin sağlık hizmetlerine ulaşımında sorunlar ortaya çıktığına dair bulgular mevcuttur (Klynman vd., 2007). Engelli bireylerin afet sonrasındaki en büyük endişelerinden biri, sağlık hizmetlerindeki kesintilerdir (Handicap International, 2015: 10). Gerekli ilaçlara erişimde yaşanan sorunlar, sağlık durumlarında ciddi bozulmalara, boşaltım sistemine yönelik sorunlara ve narkotik ilaç eksikliğinden kaynaklanan yoksunluk durumlarına sebep olabilir (Handicap International, 2015; Shapiro vd., 2020; Stough vd., 2017). Ayrıca, psikiyatrik tedavilerde önemli aksamalar yaşanabilir (Person ve Fuller, 2007). Evde bakım ve klinik bakım hizmetlerindeki aksamalar, sağlık durumlarının bozulmasına neden olabilir (Shapiro vd., 2020).

Afet sonrasında rehabilitasyon hizmetlerine ulaşamamak veya yeterli düzeyde alamamak da engelli bireylerin yaşamlarını zora sokabilir (Handicap International, 2015: 13). Rehabilitasyon hizmetlerindeki bir diğer sorun ise rehabilitasyonun sadece ortopedik engelli bireyler düşünülerek planlanması ve diğer engel türlerine yönelik hizmetlerin aksatılmasıdır (Lord vd., 2016: 24).

Afetin bir olay olarak tanımlanabilmesi için dış destek gereklidir. Bu noktada dışarıdan gelen yardımların dağıtımı ve engelli bireyler tarafından erişilebilirliği büyük önem taşır. Engelli bireyler, bilgiye erişimde yaşadıkları sorunlar nedeniyle dağıtılan yardımlara dair bilgilere ulaşamamakta, taleplerini kolayca dile getirememekte veya özgürce hareket edememektedir. Bu sebeplerle yardımlara erişimde önemli problemlerle karşılaşabilmektedir (Battle, 2015: 238; Handicap International, 2015: 4; Hemingway ve Priestley, 2014: 8; Kimura, 2020: 5; Lord vd., 2016: 20; Stough vd., 2017: 476).

2.7.5 Psikososyal Problemler

Afetler, ileri derecede travmatik olaylardır ve bu olaylara maruz kalan kişilerin çoğu sonrasında psikolojik sorunlar yaşayabilirler. Engelli bireyler, afetlerin tüm aşamalarında karşılaştıkları zorluklar nedeniyle psikolojik olarak daha savunmasız olabilirler. Bu durum, ayrımcılık, dışlanma ve istismar gibi sosyal sorunlarla birleşerek psikolojik sorunları derinleştirebilir.

Zihinsel veya kaygı bozukluğu olan bireyler, felaket durumlarıyla baş etmede veya uygun şekilde tepki vermede zorlanabilirler (Battle, 2015: 238). Engelli bireylerde psikolojik etki, afetlerin onlar üzerinde yarattığı en büyük ikinci etki olarak ortaya çıkar (Handicap International, 2015: 8). Özellikle tahliye gibi izolasyon sorunları zamanla psikolojik sorunlara dönüşebilir (Park vd., 2019: 4; Quail vd., 2018: 62). Afetzedeler arasında birçok engelli birey, afet sonrasında psikolojik sorunlar yaşamaktadır (Good vd., 2016: 429; Rooney ve White, 2007: 210; Stough vd., 2017: 476). Acil durumlarda, engelli bireylerin başkalarına yük olma algısı daha belirgin bir şekilde hissedilebilir, bu da komşulara ulaşmamak veya gerekli destekleri istememek gibi riskli tercihleri artırabilir (Villeneuve vd., 2021: 9). Aynı zamanda bu süreç, engelli bireylerin bakımını üstlenen kişiler üzerinde de yıkıcı psikolojik etkilere neden olabilir. Örneğin, Fukuşima nükleer kazası sonrasında birçok engelli bireyin bakıcılarında psikiyatrik bozukluklar ortaya çıkmıştır (Sawa vd., 2013: 413).

Engelli bireylerin uzun yıllar boyunca süren dışlanma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yoksulluk durumu, onları afetlere karşı daha savunmasız hale getirmiştir (Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Bu dışlanma, özellikle en fazla yardıma ihtiyaç duyan ve ağır engellere sahip bireyler arasında daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Gartrell vd., 2020: 9). Zihinsel engelli bireyler, dışlanma konusunda en çok etkilenen grup olarak öne çıkmaktadır (Lord vd., 2016: 41). Dışlanma durumu, afetler öncesinde ve sonrasında bilgiye erişimde önemli engeller oluşturmuştur (Howard vd., 2018: 397). Bu nedenle toplumdan dışlanmış engelli bireylerin gerçekçi risk beklentilerine sahip olma veya afetle ilgili uygun hazırlıkları yapma olasılıkları daha düşüktür (Howard vd., 2018: 398). Dahası, afetlerin mevcut dışlanma durumunu daha da derinleştirdiği gözlemlenmektedir (Bourke vd., 2017: 174).

Afetler toplumdaki tüm grupları, azınlıklar ve çoğunlukları, engelli ve engelsiz bireyleri, genç-yaşlı, kadın-erkek ayrımını yapmaksızın etkileyebilmektedir. Ancak negatif ayrımcılık, krizlerin savunmasız insanlar üzerindeki etkilerini daha da ağırlaştırmaktadır (Klynman vd., 2007: 11). Bu ayrımcılık, engelli bireylerin afet yönetimi sürecine dahil edilmesini negatif

etkileyebilmektedir (King vd., 2019: 464). Engelli bireylerin afet yönetimine katılımının önündeki en büyük engel, farklılıklarının yeterince anlaşılması ve bu nedenle ayrımcılığa uğramasıdır (Park vd., 2019: 5). Risk altındaki durumlarda kadın, çocuk ve yaşlılar gibi çoklu ayrımcılığa maruz kalma riski taşıyan engelli bireylere özel önem verilmelidir (AB, 2007: 9). Bazı afet deneyimlerinde bu tür çoklu ayrımcılık vakaları rapor edilmiştir (Lord vd., 2016: 9). Afet sonrasında engelli bireyler barınma ve yardım hizmetlerine erişim gibi konularda çeşitli ayrımcılıklarla karşılaşabilmektedir (Alexander, 2012: 384, 2015: 22; Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Günlük yaşamda karşılaştıkları ayrımcılığın düzeyi de artıyor. Bu ayrımcılık sonucunda engelli bireyler hem kendi toplumlarında hem de acil yardım süreçlerini yöneten ulusal, bölgesel ve küresel topluluklarda görünmez hale gelebilmektedir (Klynman vd., 2007: 9). Kaynakların sınırlı olduğu durumlarda engelli bireylerin negatif ayrımcılığa maruz kalma olasılığı artmaktadır (Battle, 2015: 233).

2.8 Afet Yönetimi

Afet yönetimi son aşamada önlenebilir olayları önlemek, kaçınılmaz olaylarda yaşanacak zarar ve zayıflığı asgari düzeyde tutulabilmek amacıyla yürütülecek çalışmaların bir plan ve program içine alınması eylemidir. Medikal Arama Kurtarma Derneğinin (MEDAK) resmi internet sitesinde bir tarif mevcuttur. Buna göre afet yönetimi: “Afetlere hazırlık durumu, afet meydana geldikten sonra müdahale etme ve iyileştirme gibi aşamaların tamamında yapılması gereken çalışmaların toplumun tamamını kapsayacak biçimde planlama yapılması toplumun yönlendirilmesi, destek sunulması, koordinasyon ve gerekli kanunsal ve kurumsal oluşumların dizayn edilmesi veya yeniden yapılandırılarak etkili bir çalışmanın yapılması için toplumun ve kurumların imkanlarını bu hedefler doğrultusunda yönetilmesini” (MEDAK, 2021) ifade etmektedir. Akademik çevrelerde kabul gören tanım MEDAK tarifine kıyasla sadece detaylarda farklılaşmıştır. “Afet Yönetimi, olayların meydana gelmeden önce gerekli önlemlerin planlanıp hayata geçirilmesi ve oluşabilecek zararların daha da seyreltilmesi amacıyla, afet meydana gelmeden önce afet anında ve afet meydana geldikten sonra yapılması gereken çalışmaların teknik açıdan yönetimsel birimler ve yasal çalışmaları tasarlar. Bu aşamalarda uygun olan çalışmalar uygulama sahasına aktarılarak, bir afet durumuyla karşılaşıldığında en etkili neticeyi elde etmeyi sağlayan ve meydana gelen her afet olayından netice alınan, bu afet tecrübeleri mevcut sistemi pozitif yönde geliştirerek, bir yönetim ve uzmanlık dalını meydana getirir. Bu yönetim şekli sürekli ve dinamik bir yapıya sahip olan bir yönetim biçimidir (Akdağ, 2002).

Her iki tarifin ortak yanı, afet yönetiminin multi-disipliner, çok boyutlu ve uygulanabilirliği açısından pek çok kişi veya kuruluşun katılımını gereksinen bir idari süreç olduğunu tanıtlamalarıdır. Yapılan tarifler, afet yönetimine dair Şekil 1.1.'de sunulan şablonun çıkarılmasına olanak vermiştir. Şablondan anlaşılacağı üzere afet yönetimi esasen dört aşamalı bir sistemi öngörür (MEDAK, 2021).

-Afet öncesi tespitler: Tehlike arz eden olgu ve oluşumları, açığa çıkan riskleri saptama, olası zararların hangi tutum ve yöntemlerle en az seviyeye çekilebileceğini hesaplama aşamasıdır. Yasal düzenlemelerden planlama faaliyetlerine, teknik sistem kurulumlarından bilimsel araştırmalara kadar geniş bir ağı içerir. Ağırlıklı olarak akademik-bilimsel kuruluşlar ve mülki amirliklerin iş birliğine dayalı çalışmalar çerçevesinde yürütülür.

-Afet öncesi hazırlıklar: Afet olasılıklarına göre uyarlanmış eylem planlarının çıkarılması, müdahale üslerinin kurulması, malzeme tedariklerinin tamamlanması, eğitim araçlarının devreye sokulması ve tatbiki eğitimlerin yapılması işlerini içerir.

-Afet esnası eylemler: Acil yardım müdahalelerinin planlı ve düzenli gerçekleştirilmesine yönelik adımlardır. İlk yardım ve arama kurtarmada anında müdahale, resmi/sivil örgütlenmelerin koordinasyonu, malzeme/ araçların aksamalara mahal vermeden sevk edilebilmesi, tahliyelerin ve geçici yerleşimlerin hızlı biçimde sağlanması vb. işlerin örgütlenip yönetilmesidir.

-Afet sonrası eylemleri: Zarara uğrayan alanlarda iyileştirme, işlemlerinin gecikmeden yapılması, sağlıklı yaşam güvenliğinin tekrardan tesisi ve normal addedilen sosyoekonomik toplumsal yapıya kavuşulabilmesi amacıyla önceden hazırlanmış eylem planının hayata geçirilmesidir.

AFAD (2021a)'ın yılında Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğünde yayımlanan doğa kaynaklı afetler açıklamasına göre: "Deprem, sel, heyelan, çığ, kuraklık, fırtına, dolu, hortum, göktaşı düşmesi ve bunun gibi meydana gelmesi önlenemeyen jeolojik, meteorolojik, hidrolojik, klimatolojik, biyolojik veya kaynağı dünya dışında olan tehlikelerden kaynaklı doğa olaylarının neticesine verilen genel isim" şeklinde tanımlanmıştır. AFAD'ın tanımlamasında insan faktörünün doğal afet kapsamından bütünüyle çıkartılmış olması dikkat çekmektedir.

İnsan faktörünün doğal afetlerdeki rolünün akademik makalelerde de en azından tanımlar kısmında ele alınmadığı bir gerçektir. Tabiat kaynaklı afetler; insanların etkileri

dışında meydana gelerek can ve mal kayıplarına sebep olan deprem, çığ, sel, volkanik olaylar, don olayı ve kuraklık gibi tabii olayları neticesinde meydana gelen zararlardır (Atalay, 2004). Şahin ve Sipahioğlu 13 (2003)'na göre, 'tabiat kaynaklı afetler insan etkisiyle olmayan, insanların yaşamlarını olumsuz yönde etkileyen, can ve maddi kayıplara neden olan doğal olaylarının neden olduğu vakalar şeklinde açıklanmaktadır. Bu doğa olaylarından etkisi bakımından en fazla meydana gelen olaylar: depremler, volkanik hareketler, kasırgalar, fırtınalar, heyelanlar, dolu yağışları, kaya düşmesi, çamur akıntısı, hortumlar, kuraklık, don, çığ, sis, tipi, yıldırım düşmesi olarak sıralanabilir (Değirmenci ve İter, 2013).

2.9 Afet Yönetimine Engelli Bireylerin Hazırlanması

Engelli bireyler ve aileleri, engelsiz bireylerle karşılaştırıldığında, engelleri nedeniyle ekstra önlemler almak zorunda kalmaktadırlar. Bu ekstra önlemlerin yanı sıra herkesin uygulaması gereken genel tedbirler vardır ki bu tedbirler, engelli bireyler için daha hassas ve önceliklidir. Örneğin, yapısal olmayan tehlikelerin azaltılması, afete hazırlık konusunda genel bir önem taşır. Ancak, engelli bireyler yapısal olmayan tehlikelere karşı daha savunmasız olabilirler. Bu nedenle, engelli bireylerin yaşam alanlarında özellikle yapısal olmayan tehlikelere dikkat edilmeli, mümkünse bu tehlikeler ortadan kaldırılmalı ve gerekli önlemler alınmalıdır (Aryankhesal vd., 2018: 617).

AFAD'ın (2011: 8) "Engelliler için İlk 72 Saat" belgesinde, engelli bireylerin afetlere hazırlık için izlemeleri gereken adımlar şu şekildedir:

1. Destek olabilecek kişilerin dahil olduğu bir ağın oluşturulması
2. Aile afet planının oluşturulması
3. Bir afet acil durum çantasının oluşturulması
4. Yapısal ve yapısal olmayan risklerin azaltılması
5. Yangınlara karşı gerekli önlemlerin alınması
6. İlk yardımın öğrenilmesi
7. Hazırlıkların tatbik edilmesi

Engelli bireyler, kişisel hazırlıklarını bu adımları takip ederek yapmalılar. Örneğin, planlama aşamasında diyaliz gibi bir tedaviye bağımlılıkları varsa, birden fazla diyaliz

merkezinin yerini bilmek veya işitme engelli bireylerin acil durum çantalarına işitme cihazlarının yedek pillerini eklemek gibi özel ihtiyaçlarını düşünerek hazırlıklarını yapmalıdırlar (ready.gov, 2021). Ancak, burada engelli bireylerin alması gereken tüm önlemler detaylı bir şekilde ele alınmamıştır.

Engelli bireylerin afetlere karşı hazırlık durumları üzerine yapılan araştırmalarda genellikle bu bireylerin yeterince hazırlıklı olmadığına dair bulgular öne çıkmaktadır. Güney Kore, Yeni Zelanda, Avustralya gibi ülkelerde gerçekleştirilen çalışmalarda, engelli bireylerin çoğunun kişisel acil durum hazırlıklarına sahip olmadığı tespit edilmiştir (Dunn vd., 2017: 8; Park vd., 2019: 4; Phibbs vd., 2015: 41). Türkiye'de de Eskişehir ilinde yapılan bir araştırmada benzer sonuçlar elde edilmiştir (Bayar, 2016: 4). Ayrıca, mevcut hazırlıkların engel durumlarına özel unsurları içermediği ve engelli bireylerin genellikle kendilerini afetlere hazır hissetmedikleri belirlenmiştir. Dunn vd. (2017: 8), mevcut hazırlıkların genellikle engelli bireylerin ihtiyaçlarına uygun olmadığını ifade etmiştir. Bayar (2016: 4) ise engelli bireylerin çoğunun afetlere karşı hazır hissetmediklerini belirtmiştir. Hogaboom vd. (2013: 294) tarafından yapılan bir çalışmada ise tahliyeye hazır olduklarını düşünen bireylerin aslında gerçekte hazır olmadıkları vurgulanmıştır.

Engelli bireylerin hazırlık düzeyinin genel nüfusa kıyasla düşük olup olmadığı konusunda ortaya çıkan çelişkili bulgular dikkat çekmektedir. ABD'de yürütülen bir araştırmada, engelli bireylerin hazırlık düzeylerinin genel nüfusa göre daha düşük olduğu gözlemlenmiştir (Smith ve Notaro, 2009: 93). Ancak, Tayvan'da yapılan benzer bir çalışmada böyle bir fark tespit edilmemiştir (Han vd., 2017: 6). Bu çelişen sonuçlar, hazırlık düzeyinin coğrafi, kültürel ve toplumsal faktörlere bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, hazırlık düzeyinin belirlenmesinde genel bir kuralın olmaksızın çeşitli etkenlerin rol oynadığı düşünülmelidir.

Engelli bireylerin düşük hazırlık düzeyiyle ilgili birçok faktör bulunmaktadır. Öncelikle, düşük öz yeterlilik, engelli bireylerin kendi kendilerine hazırlıklı olma konusundaki isteklerini azaltabilir. Engelli bireylerin yardım alması gerektiğini bilmeleri, hazırlıklı olma motivasyonlarını düşürebilir ve özgüvenlerini zayıflatabilir (Adams vd., 2019: 14; Dunn vd., 2017: 8). İşsizlik de hazırlık düzeyini olumsuz etkileyen önemli bir faktördür. Düşük gelirli bireyler, gerekli kaynaklara ulaşmada zorluklar yaşayabilirler (Elisala vd., 2020; Howard vd., 2018: 398). Ayrıca, hazırlık inancı da kritik bir faktördür. Bireyler, hazır olamayacaklarına inanıyorlarsa, bu durumda gerekli önlemleri almak istemeyebilirler (Finkelstein ve Finkelstein,

2020: 2063; Han vd., 2017: 6). "Bizim başımıza gelmez" düşüncesi de hazırlık düzeyini etkileyen bir engel olabilir. Bu düşünceye sahip bireyler, afet durumlarına karşı gerekli önlemleri almamış olabilirler ve sonradan bu kararlarının pişmanlığını yaşayabilirler (Fox vd., 2010: 237). Hazırlık düzeyini artırmak için bireylerin afet risklerinin farkında olmaları ve bu risklere karşı başa çıkabileceklerine inanmaları önemlidir (Marceron ve Rohrbeck, 2019: 90). Erişilemeyen hazırlık materyalleri ve engelli bireyleri hedeflemeyen protokoller gibi faktörler de hazırlık düzeyini olumsuz etkileyebilir (Calgaro vd., 2021: 10; Dunn vd., 2017: 9; Phibbs vd., 2015: 41). Engelli bireylere yönelik daha spesifik eğitim programları ve bu eğitimlere daha fazla erişim imkanı, hazırlık düzeyini artırabilir (Carby ve Ferguson, 2018; Park vd., 2019: 4; Phibbs vd., 2015: 41). Bu nedenle, eğitim olanakları genişletilmeli ve engelli bireylerin ve ailelerinin bu konuda daha fazla bilgi edinmeleri desteklenmelidir.

2.10 İlgili Araştırmalar

2.10.1 Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Açıkgöz'ün (2019) yürüttüğü "Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Farklı Deprem Eğitim Şekillerinin Karşılaştırılması" adlı çalışması, Çanakkale Kepez Özel Eğitim Mesleki Eğitim Merkezi'nde hafif düzeyde öğrenme güçlüğü çeken 12 kız ve 12 erkek öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın temel hedefi, hafif düzeyde öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerin deprem ve diğer afet durumlarında bilinç seviyelerini artırmak için etkili bir eğitim yöntemi belirlemektir. Araştırmanın sonuçlarına göre, sunum eğitim şeklinde son test geri bildirimlerinin olumsuz oranının yüksek, video eğitim şeklinin olumluluk oranının fazla ve canlandırma eğitim şeklinin ise son test geri bildirimlerinin olumluluk oranının ciddi derecede yüksek olduğu görülmüştür. 3 farklı eğitim şekli arasındaki farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı olmasa da canlandırma eğitim modelinin diğer eğitim modellerine göre daha etkili olduğu söylenebilir.

Yalçın İlhan'ın (2018) "Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Temel Afet Bilincine Yönelik Bir Çalışma (Yalova Örneği)" başlıklı çalışmasında, engelli çocuğa sahip ailelerin temel afet bilincine yönelik bilgi düzeyleri incelenmiştir. Afetler, normal bireyler için bile zorlu durumlar oluştururken, engelli bireyler bu durumlarla başa çıkmada daha zorlanmaktadırlar. Bu çalışmada, engelli bireylerin afet konularında yeterince bilinçlenmelerine vurgu yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, 2015-2016 eğitim-öğretim yıllarında Yalova ilinde yaşayan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul, rehabilitasyon merkezi, özel eğitim merkezi, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı'na bağlı çeşitli kuruluşlarda eğitim alan veya bu kurumlardan hizmet

alan engelliler ve aileleri oluşturmaktadır. Evren ise Yalova'da yaşayan engelliler ve aileleridir. Yalova İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü tarafından yürütülen "Engellilere Yönelik Afete Hazırlık Eğitim Programlarının Oluşturulması ve Uygulanması Projesi" kapsamında, 2503 engelli birey ve ailesine eğitim verilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, engelli bireylerin ve ailelerinin afet konusunda bilinçlendikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum, eğitim ile engelli bireylerin ve ailelerinin afet durumlarında yaşayabilecekleri dezavantajlılıkların azaltılabileceğini göstermektedir.

Demiröz Yıldırım'ın (2022) "Bütünleşik Afet Yönetiminde Ortopedik Engelli Bireylerin Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler" adlı çalışmasında, ortopedik engelli bireylerle yapılan detaylı görüşmeler üzerinden katılımcıların afetlere ve bütünleşik afet yönetimine yönelik bakış açıları değerlendirilmiş, var olan sorunlar, beklentiler, algılar, tutumlar ortaya çıkarılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri tercih edilmiş, çalışmanın örneklemini bir veya birden fazla afet yaşamış, sadece ortopedik engeli bulunan toplam 13 birey (4 kadın, 9 erkek) oluşturmuştur. Fenomenolojik yaklaşım kullanılarak toplanan veriler, görüşmeler sırasında kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Veriler, COVID-19 pandemisi nedeniyle sanal ortamda toplanmıştır. Araştırmanın sınırlılıkları arasında coğrafi bölgelerden katılımcı eksikliği, bireylerin eski afet deneyimlerinden kaynaklı olumsuzluklardan dolayı görüşmeyi reddetmeleri, katılımcıların zaman ayıramamaları ve pandemi nedeniyle yüz yüze görüşme yapılamaması bulunmaktadır. Çalışmada ortopedik engelli bireylerin bütünleşik afet yönetim sürecini anlamında on iki kilit noktaya ulaşılmıştır. Bunlar arasında düşük hazırlık düzeyi, erken uyarı sistemlerinin yetersizliği, afet eğitimlerine erişilebilirlik sorunları, yoksulluk, engellilik ve afete dirençsizlik kısır döngüsü, tahliye geride kalma ve tahliye süreçlerinde yardıma muhtaçlık, baş etmede kritik aile ve toplum desteği, erişilebilir olmayan toplanma ve geçici barınma alanları, erişilebilir olmayan yardım çalışmaları, hareketlilik sağlayan araç ve sağlık hizmetlerine kritik bağlılık, bütünleşik afet yönetimi süreçlerine dahil edilmeme, sosyal ve psikolojik dışlanma, idareye karşı güvensizlik bulunmaktadır. Sonuç olarak, ortopedik engelli bireylerin afete hazırlık konusunda yetersiz oldukları belirtilmiştir. Engelli bireylerin özel durumlarına yönelik afet eğitim programları, özel eğitilmiş öğretmenler ve dokümanlar yetersiz bulunmuştur. Erken uyarı sistemlerinin kısıtlılığı, maddi imkansızlıklar, engellilere yönelik alternatif tahliye imkanlarının olmaması ortopedik engelli bireyler için ciddi sorunlar arasında gösterilmiştir. Engelli bireylerin bütünleşik afet yönetimi sürecine hem kurumlar hem de toplum tarafından dahil edilmediği belirtilmiş ve bu durumda engelli bireylerde idareye karşı güvensizlik oluşturduğu vurgulanmıştır.

Ünal'ın (2017) "Geçici Afet Konutlarında Ortopedik Engelli Erişilebilirliği: AFAD Engelli Afet Konutunun Erişilebilirlik Ölçümü ve İyileştirme Örnekleri" başlıklı çalışmada ise, ortopedik engelli bireylerin geçici afet konutlarındaki erişilebilirliklerinin analiz edilmesi, yapılabilecek iyileştirme çalışmalarının tespit edilmesi ve gerekli kurumlara önerilerde bulunularak görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2002 yılında yapılan Türkiye Engelliler Araştırması'na göre, Türkiye nüfusunun %12,29'u engellidir. Engelli bireylerin yaşadıkları bedensel zorluklar, çevresel koşulların olanaksızlıkları nedeniyle daha da artmaktadır. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Engelli Haklar Sözleşmesi'ni kabul etmesi, engelliler için evrensel standartları sağlamayı taahhüt etmektedir. Bu kapsamda, afetler sonrasında geçici afet konutlarının da engellilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Çalışmanın ilk aşamasında, Osmaniye ili Cevdetiye beldesinde bulunan engelliler için ayrılmış geçici afet konutları değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda, engelli tip konutların %27'sinin evrensel standartlara uygun olduğu belirlenmiştir. İkinci aşamada ise, engellilerin sanal ortamda deneyimleyerek değerlendirme yapması istenmiş ve elde edilen görüşlerle iyileştirme önerileri geliştirilmiştir. Araştırma örnekleme, tekerlekli sandalye kullananlar, yardımcı yürüme aracı kullananlar ve yürüme güçlüğü çekenler olmak üzere üç gruptan oluşan toplam sekiz bireyden oluşmuştur. Engelli bireylerin görüşleri doğrultusunda, konutların engelliler için yetersiz olduğu belirtilmiş ve yapılan iyileştirme önerilerinde genellikle tasarım kısmına vurgu yapılmıştır. Tasarım önerileri, engelliler için evrensel standartlara uygun olacak şekilde yapılmış ve özellikle tekerlekli sandalye kullanan bireyler için birleştirilen iki konteynır önerisi, bireyin ailesinden ayrı kalmaması ve kendine uygun yaşam alanına sahip olması açısından avantajlı bulunmuştur. Sonuç olarak, çalışma, geçici afet konutlarının ortopedik engelli bireyler için daha erişilebilir ve kullanışlı hale getirilmesi amacıyla tasarım iyileştirmeleri önermiştir. Bu iyileştirmelerin, engellilerin yaşam kalitesini artırmak ve afet durumlarında daha etkin bir şekilde destek sağlamak adına önemli olduğunu vurgulamıştır.

2.10.2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Stough ve Kang (2015) yaptığı çalışmada, 2015-2030 Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi (SFDRR) engelli bireyler üzerindeki etkileri açısından değerlendirilmektedir. SFDRR'de, engelli bireyler doğrudan veya dolaylı olarak, önsözde, rehber ilkelerde, eylem önceliklerinde ve paydaşların rolünde referans edilmiştir. Ayrıca, SFDRR'nin kabul edildiği 2015 Dünya Afet Riskini Azaltma Konferansı, önceki afet riskini azaltma konferanslarında görülmeyen, engelliler için erişilebilir ve kapsayıcı bir çevreye yönelik açık öneriler içermiştir.

Erişilebilirlik, kapsayıcılık ve evrensel tasarım gibi engellilikle ilgili terimlerin ve kavramların SFDRR belgesi boyunca yoğun bir şekilde yer alması önemli bir gelişmedir. Bu kavramlar, engellilik çalışmalarından köken almakla birlikte, SFDRR belgesinde afetlerde sadece engelli bireylerin değil, herkesin ihtiyaçlarına atıfta bulunmak için kullanılmaktadır. Bu engellilikle ilgili kavramlar artık afet riskini azaltma alanında önemli genel afetle ilgili ilkeler olarak hizmet edecektir. Çalışmada SFDRR'nin engelli bireyleri ve onların savunuculuk örgütlerini uluslararası afet riskini azaltma politikalarının tasarımı ve uygulanmasında meşru paydaşlar ve aktörler olarak sağlam bir şekilde konumlandığını sonucuna varılmıştır.

Hemingway ve Priestley (2006) çalışmasında, afet yönetimi ile ilgili politika ve araştırma literatüründe engelli bireylerin özellikle "savunmasız bir grup" olarak tanımlandığını belirtmektedir. Bu makalede, afet teorisi ve engellilik teorisinden kavramları birleştirerek bu varsayımı eleştirel bir şekilde incelemektedirler. Birincil, ikincil ve üçüncül kaynaklardan yararlanarak, Ağustos 2005'teki Katrina Kasırgası ve Aralık 2004'teki Asya tsunamisi gibi küresel olarak önemli iki afette engelli bireylerin savunmasızlığını değerlendirmişlerdir. Her iki durumda da engelli bireyler fiziksel güvenlikleri ve acil yardım, barınma, tahliye ve yardım erişimi açısından olumsuz etkilenmiştir. Sosyal model analizini kullanarak, bu savunmasızlığın bireyin fiziksel, duyuşsal veya bilişsel sınırlamalarından kaynaklandığı görüşüne itiraz etmişlerdir ve bunun yerine bu durumu sosyal olarak yaratılan dezavantaj ve dışlanma biçimlerine atfetmişlerdir. Makale, "doğal tehlikelerin" engelli bireyler için, özellikle de yoksul topluluklardaki engelli bireyler için orantısız bir şekilde "insan kaynaklı felaketler" olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Sosyal model yaklaşımlar ve güçlü engelli bireylerin örgütleri, yüksek gelirli ve düşük gelirli ülkelerdeki "savunmasız" toplumlar arasında afetlere karşı daha büyük bir direnç oluşturmada anahtar rol oynamaktadır.

Elisala, N., Turagabeci, A., Mohammadnezhad, M. ve Mangum, T. 2020 çalışmasında, engelli bireylerin afetlerden orantısız şekilde etkilendiği belirtilmektedir. Pasifik Ada Ülkelerinde engelli bireylerin riskleri ve savunmasızlıkları, sosyal eşitsizlikler ve çevresel engellerden kaynaklanmaktadır. Önümüzdeki on yılda afetlerin sıklığı ve şiddeti artacağından, engelli bireylerin karşılaştığı zorlukların ele alınması ve bu bireylerin afetlere hazırlanması kritik öneme sahiptir. Bu çalışmanın amacı, Tuvalu'daki engelli bireyler arasında afet hazırlığını, algılarını ve afet deneyimlerini araştırmaktır. Bu çalışma, 21 yaş ve üzeri fiziksel ve duyuşsal engelli ve travma sonrası stres bozukluğu olmayan bireyler arasında gerçekleştirilmiştir. Temellendirilmiş teori metodolojisi kullanılarak, 24 katılımcı ile yarı

yapılandırılmış görüşmeler yapılmış ve 7 katılımcı daha sonra bir Odak Grup Tartışmasına katılmıştır. Toplamda 31 engelli birey çalışmaya katılmış olup, katılımcıların %65'i erkek ve %35'i kadın, yaş ortalaması ise 44 ± 15.70 'tir. Sonuçlar, engelli bireylerin afetlere hazırlık kapasitelerinin, algılarının ve afet deneyimlerinin, onların afetlere karşı dayanıklılıklarına nasıl katkıda bulunduğunu göstermiştir.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizi başlıkları yer almaktadır.

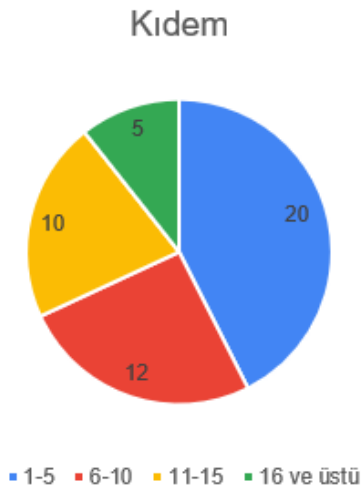
3.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma nitel bir araştırma olup yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2013) göre nitel araştırma; sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı, anlamayı ve kuram oluşturmayı temel alan, gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak, yapılandırılmış görüşme ise önceden belirlenmiş bir soru dizisi ile görüşülenden yanıtların alınması olarak ifade edilmiştir. Açıklayıcı durum çalışması bir durum hakkında bilgi vermek kullanılır. Bu durum çalışmaları, özellikle okuyucunun bir program hakkında çok az bilgisi olduğunu gösteren bir sebep varsa, buna benzer başka verileri yorumlamaya yardımcı olur. Bu tür çalışmalar, okuyucuların konuyla ilgili daha derin bir anlayış geliştirmesine yardımcı olmak amacıyla detaylı ve açıklayıcı bilgi sağlar (Davey, 1991).

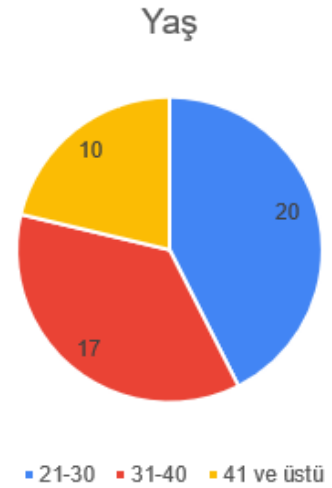
Bu çalışmada amaçlanan konuları detaylı olarak açıklamak, katılımcıların duygu ve düşüncelerini açıkça ifade edebilmelerini sağlamak, amaca bağlı olarak geliştirilen alt amaç sorularına ilişkin cevapları derinlemesine kaydedebilmek için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 06 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli depremden etkilenmiş özel eğitim öğretmenleri oluşturmaktadır.

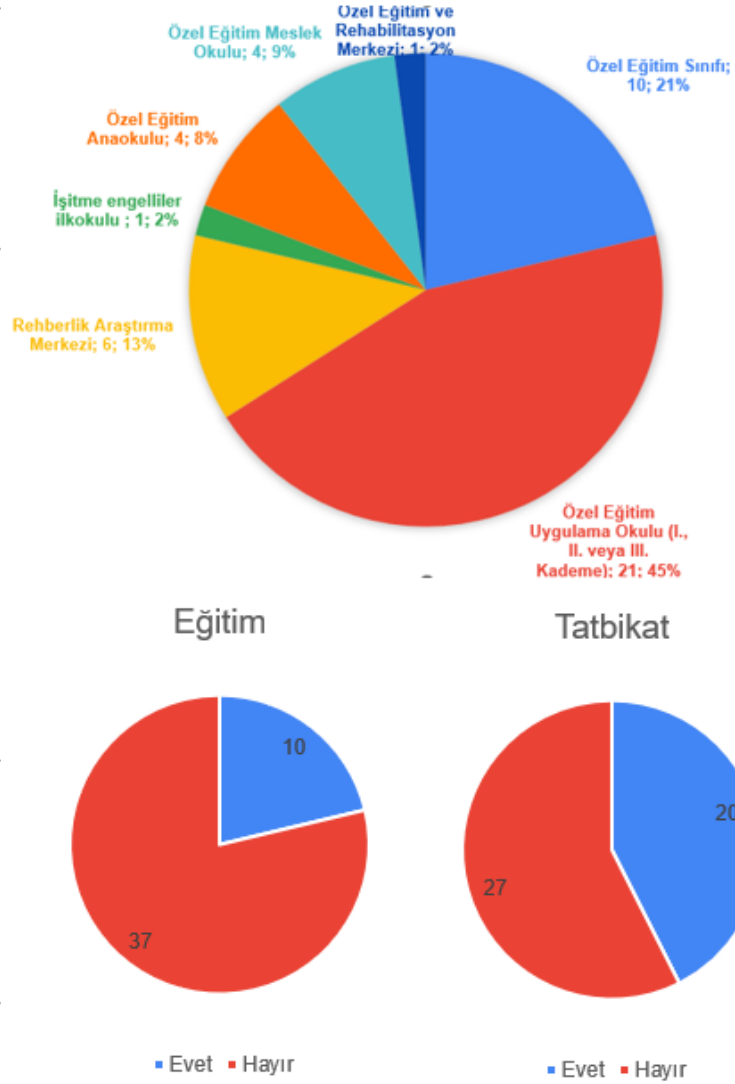

Yaş	21-30	20
	31-40	17
	41 ve üstü	10
	Toplam	47
Kıdem	1-5	20
	6-10	12
	11-15	10
	16 ve üstü	5
	Toplam	47
Cinsiyet	Erkek	26
	Kadın	21
	Toplam	47

Araştırmanın çalışma grubu, toplamda 26 erkek ve 21 kadın olmak üzere 47 kişiden oluşmaktadır. Bu 47 kişinin 20'si 21-30 yaş aralığındadır. Ayrıca, 31-40 yaş aralığında 17 kişi ve 41 yaş ve üstü 10 kişi çalışmaya katılmıştır. Katılımcıların meslekteki kıdemlerine bakıldığında, en fazla 1-5 yıl görev yapan öğretmenler 20 kişi ile çalışmada yer almıştır. Bunun ardından, 6-10 yıl kıdeminde 12, 11-15 yıl kıdeminde 10 ve 16 yıl ve üzeri kıdemde 5 kişi çalışmaya katılmıştır.

<i>Aileler deprem öncesinde doğal afetler konusunda herhangi bir eğitim aldı mı?</i>	
Evet	10
Hayır	37
Toplam	47
<i>Okul türü</i>	
Özel Eğitim Sınıfı	10
Özel Eğitim Uygulama Okulu (I., II. veya III. Kademe)	21
Rehberlik Araştırma Merkezi	6
İşitme engelliler ilkokulu	1
Özel Eğitim Anaokulu	4
Özel Eğitim Meslek Okulu	4
Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	1
Toplam	47
<i>Deprem öncesinde, özel gereksinimli bireylere yönelik herhangi bir tatbikat vb. hazırlık çalışmanız oldu mu?</i>	
Evet	20
Hayır	27
Toplam	47

Deprem öncesinde doğal afetler konusunda ailelerin eğitim durumu incelendiğinde, 47 aileden 10'unun eğitim aldığı, 37'sinin ise herhangi bir eğitim almadığı görülmektedir.

Okul türlerine bakıldığında, katılımcıların büyük kısmının özel eğitim sınıfı (10 kişi) ve özel eğitim uygulama okulu (21 kişi) ile rehberlik araştırma merkezi (6 kişi) gibi farklı özel eğitim kurumlarında bulunduğu görülmektedir. Diğer katılımcılar ise işitme engelliler ilkokulu (1 kişi), özel eğitim anaokulu (4 kişi), özel eğitim meslek okulu (4 kişi) ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi (1 kişi) gibi kurumlardadır.

Deprem öncesinde, özel gereksinimli bireylere yönelik herhangi bir tatbikat veya hazırlık çalışmasının yapıp yapılmadığı sorusunda ise, 47 katılımcının 20'sinin bu tür bir çalışmanın yapıldığını belirtmiş, geri kalan 27'sinin ise böyle bir hazırlık çalışmasının yapılmadığını belirtmiştir.

3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu kullanılmıştır. Form araştırma amaçları doğrultusunda aşağıdaki sorulardan oluşmuştur.

1. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem günü neler yaşadığına dair aileden ve çevreden hangi dönütler aldınız?
2. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili gözlemleriniz nelerdir?
3. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili ailelerden hangi dönütler aldınız?
4. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili devam eden durumlar nelerdir?
5. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili okul psikolojik danışmanının yaptıkları ve değerlendirmelerine dair gözlem ve bilgileriniz nelerdir?

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Form özel gereksinimli öğrencilerin deprem günü ve sonrası duygudurumları hakkında klasik sorulardan oluşturulmuştur. Yapılandırılmış görüşme formu, önceden hazırlanan sorular doğrultusunda soruların sorulduğu bir formdur (Yıldırım & Şimşek, 2018). Yapılandırılmış görüşme formu online olarak deprem bölgesinde çalışan 47 öğretmene doldurması için gönderilmiştir.

3.5. Verilerin Çözümlemesi (Verilerin Analizi)

Araştırmada verilerin analizinde, betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde temel amaç, elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Betimsel içerik analizi yöntemi, belirli bir konuda ya da alanda birbirinden bağımsız olarak yapılan nitel ve nicel çalışmaların

derinlemesine incelenip düzenlenmesi anlamına gelir. Böylece o konu ya da alandaki genel eğilimler belirlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

4.1. Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları

Özel gereksinimli öğrencinizin deprem günü neler yaşadığına dair aileden ve çevreden hangi dönütler aldınız?

Korku	27
Çaresizlik	8
Algılayamamışlar	8
Panik	7
Kaçma	3
Ağlama	2
Aileyle birlikte olmak isteme	1
Endişe	1
Stres	1
Egzama	1
Cilt problemleri	1
Hayır	1
Paniik	1
Şaşkınlık	1
Şok	1
Travma	1
Zorluk	1
Problem davranış	1

Birinci araştırma sorusunda öğretmenlere “Özel gereksinimli öğrencinizin deprem günü neler yaşadığına dair aileden ve çevreden hangi dönütler aldınız? ” sorusu sorulmuştur. Tespit edilen bulgularda 18 farklı cevap altında frekans değerlerine göre sıralanmıştır. Verilen cevaplara baktığımızda en çok sıklıkta verilen cevap *Korku* (27) olmuştur. Daha sonra verilen cevaplar ise sırasıyla *Çaresizlik* (8), *Algılayamamışlar* (8), *Panik* (7), *Kaçma* (3), *Ağlama* (2) cevapları verilmiştir. *Aileyle birlikte olmak isteme*, *Endişe*, *Stres*, *Egzama*, *Cilt problemleri*, *Hayır*, *Panik*, *Şaşkınlık*, *Şok*, *Travma*, *Zorluk*, *Problem davranış* cevapları ise bir frekans değerine sahip cevaplar olmuştur.

4.2. İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları

Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili gözlemlerinizi nelerdir?

problemlerinde artış (4), Yıkıcı davranış (3), Etkilenmedi (3), Aşırı duyarlık (3), Öfke (2), Anlamadığı için çok etkilenmedi (2), Korku (2), Kekemelik (2) cevapları olmuştur. Saldırganlık, Arkadaşlık ilişkilerinde gerileme, Yüksek sese duyarlılık, Farkında değiller, Endişe, Panik hali, Panik, Stresli, Tikler, Tekrarlayan hareketler, Tırnak yiyor, İçe kapanma, Stres, Geriledi, Okula devamsızlık, Ailenin endişesi, Tedirginlik, Korkma, Uyum sorunu cevapları ise bir frekans değerine sahip cevaplardır.

4.3. Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları

Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili ailelerden hangi dönütleri aldınız?

Korkma	14	Saldırganlık	1
Endişe	7	Arkadaşlık ilişkilerinde gerileme	1
Yıkıcı davranış	6	Genel duyarlık artışı	1
Sorun yaşamadı	5	Üzüntü	1
Aile kaynaklı tedirginlik	3	Titreme	1
Stres	3	Odaklanma	1
Uyku problemi	3	Okul korkusu	1
Yüksek sese duyarlılık	3	Uyum sorunu	1
Deprem korkusu	2	Aşırı duyarlık	1
Panik	2	Konuşma güçlüğü	1
Tedirginlik	2	Karanlıktan korkma	1
Sosyal fobi	2	Yalnızlık korkusu	1
Klostrofobi	2	Huzursuzluk	1
Tepkisizlik	2		

Üçüncü araştırma sorusunda öğretmenlere “Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili ailelerden hangi dönütleri aldınız?” sorusu sorulmuştur. Tespit edilen bulgularda yirmi yedi farklı cevap altında frekans değerlerine göre sıralanmıştır. Verilen cevaplara baktığımızda en çok sıklıkta verilen cevap *Korkma* (14) cevabı olmuştur. Daha sonra verilen cevaplar ise sırasıyla *Endişe* (7), *Yıkıcı davranış* (6), *Sorun yaşanmadı* (5), *Aile kaynaklı tedirginlik* (3), *Stres* (3), *Uyku problemi* (3), *Yüksek sese duyarlılık* (3), *Deprem korkusu* (2), *Panik* (2), *Tedirginlik* (2), *Sosyal fobi* (2), *Klostrorobi* (2), *Tepkisizlik* (2) cevapları olmuştur. *Arkadaşlık ilişkilerinde gerileme*, *Genel duyarlılık artışı*, *Üzüntü*, *Titreme*, *Odaklanma*, *Okul korkusu*, *Uyum sorunu*, *Aşırı duyarlılık*, *Konuşma güçlüğü*, *Karanlıktan korkma*, *Yalnızlık korkusu* ve *Huzursuzluk* cevapları olmuştur.

4.4. Dördüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları

Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili devam eden durumlar nelerdir?

Olumsuzluk kalmadı	18
Korkma davranışında artış	12
Panik davranışlarda artış	5
Saldırganlık	4
Yıkıcı davranış	4
Deprem anını tekrar yaşama	4
Sese karşı korku	4
İletişim güçlüğü arttı	3
Yeni eve alışma	2

Kabuslar	2
Odaklanma	1
Öfke hali	1
Uyku problemi	1
Devamsızlık problemleri arttı	1
Ayrılık	1
Yalnızlık kaygısı	1
Kapalı alan korkusu oluştu	1

Dördüncü araştırma sorusunda öğretmenlere “*Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili devam eden durumlar nelerdir?*” sorusu sorulmuştur. Tespit edilen bulgularda 17 farklı cevap altında frekans değerlerine göre sıralanmıştır. Verilen cevaplara baktığımızda en çok sıklıkta verilen cevap *Olumsuzluk kalmadı* (18) cevabı olmuştur. Daha sonra sırasıyla *Korkma davranışında artış* (12), *Panik davranışında artış* (5), *Saldırganlık* (4), *Yıkıcı davranış* (4), *Deprem anını tekrar yaşama* (4), *Sese karşı korku* (4), *İletişim güçlüğü arttı* (3), *Yeni eve alışma* (2) ve *Kabuslar* (2) cevapları olmuştur. *Odaklanma*, *Öfke hali*, *Uyku problemi*, *Devamsızlık problemleri arttı*, *Ayrılık*, *Yalnızlık kaygısı* ve *Kapalı alan korkusu oluştu* cevapları ise bir frekans değerine sahiptir.

4.5. Beşinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorumları

Özel gereksinimli öğrencinin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili okul psikolojik danışmanının yaptıkları ve değerlendirmelerine dair gözlem ve bilgileriniz nelerdir?

Yapılmadı	17	Oyunlar	1
Aile bilgilendirmeleri	7	Etkinlikler	1
Seminer	6	Oryantasyon	1
Aile görüşmeleri	4	Okula uyum çalışmaları	1
Bilgimiyok	4	Resim	1
Yetersiz	3	Müzik	1
Tatbikat	2	Spor	1
Konferans	2	Oyun	1
Öğretmenlerin bilgilendirilmesi	2	Broşür	1
Değerlendirme yapıldı	2	Okulda pdr yok	1
Bilgilendirme yapılıyor	2	Öğrenci bilgilendirmesi yapıldı	1
Psikososyal destek	2		

Dördüncü araştırma sorusunda öğretmenlere “ Özel gereksinimli öğrencinin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili okul psikolojik danışmanının yaptıkları ve değerlendirmelerine dair gözlem ve bilgileriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Tespit edilen bulgularda 23 farklı cevap altında frekans değerlerine göre sıralanmıştır. Verilen cevaplara

Allah bir daha yaşatmasın.

Doğal afetlere yönelik daha çok etkinlik düzenlenmeli

Yaşanılan deprem çocukların gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir

Özel eğitim öğretmenlerinin işbirliğiyle beraber okul rehberlik servislerinin daha yoğun çaba harcaması gerekmektedir

Bu gibi afet olaylarının özel eğitimli çocuklarında göz ardı edilmeyip bilinçlenmesi lazım özel eğitimli çocukları görmezden gelmek çok büyük sıkıntılara sebebiyet verebilir. Teşekkürler böyle güzel düşünceli anketiniz için emeğinize sağlık

Allah bir daha yaşatmasın inşallah. Ülke olarak zor zamandan geçtik. Bütün binalarımızın titizlikle incelenmesi ve vatandaşlarımıza doğal afetlere karşı sürekli bir eğitim seminer halk eğitim merkezince açılarak verilmesi. Ama insan unutan bir varlık her yıl bu eğitimler devam etmeli

Aile ve öğrencilere yönelik eğitimler gerekli. Özellikle öğrencilerin psikolojik yönde destek almaları gerekiyor bu konuda da okul psikolojik danışmanına ciddi sorumluluklar düşüyor.

Öğrenciler zamanla unutmaya başladılar

He okula psikolojik danışman şart özel eğitim de her 15 öğrenciye 1 psikolojik danışman düşmesi gerekir. Deprem sonrası en çok ihtiyaç duyulan şey psikolojik sağlamlık

Deprem sonrası birçok öğrencimizde korku, endişe olduğu görülmektedir

Bir daha yaşanmaması

Özel gereksinimli bireye sahip ailelerin toplanma alanlarının farklı olması onlara özel tasarlanması gerektiğini düşünüyorum

Çalışmanızda doğru ve yeterli sonuçlar alınıp uygun çalışmalar yapılmasına öncülük etmesi temennisiyle

Engelli bireylerde korku ve panik sadece durum ve ortamın değişmesinden dolayı başlıyor. Aileler daha çok yaşadı bu korku ve panik durumu

Kriz yönetiminin daha güçlü şekilde ele alınması gerekmekte

Maalesef herkes bir tarafa dağıldığı için gereken destek verilememiştir

Başka bir şey yok. Teşekkür ederim.

Lütfen ailenizi ve sevdiklerinizi güvenli evlerde yaşatın

Bölgeye psikolojik danışmanlık ve sosyal faaliyet artırılmalı

Allah korusun...

Deprem sonrası öğrenci ve ailelerde okula devam konusunda okula karşı bir korku oluştu. Öğrenciler ailelerinin yanında kendini daha güvende hissediyorlar aynı şekilde ailelerde çocuklarının yanlarında kalınca güvende olduğunu düşünüyorlar.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Deprem gibi büyük felaketlerin psikolojik etkileri uzun yıllar görülebilmektedir (Güven, 2010). Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin deprem anında ve sonrasında genellikle korku, çaresizlik, panik ve algılayamama gibi duygular yaşadıklarını göstermektedir. Ailelerin ve çevrenin geri bildirimleri, öğrencilerin bu süreçte genellikle korku ve stres yaşadıklarını vurgulamaktadır. Bozkurt (2023) ve Karaaslan vd. (2023) ayrı ayrı yaptıkları çalışmalarda, yaşanan 6 Şubat depreminden sonra insanlarda uyku bozukluğu, korku, kaygı, sinirlilik, odaklanma sorunu olduğunu bulmuşlardır. Yavuz ve Dikmen (2015) birlikte yaptıkları bir çalışmada doğal afetlerin toplumun huzurunu ve insanların psikolojisini bozduğu sonucuna varmışlardır. Akipek (2023) yaptığı bir çalışmada katılımcılara deprem ile ilgili sorular yönetirken onların ağladığı, umutsuz olduğu ve mutsuz olduğuna şahit olmuştur. Bu çalışmaların sonuçları bizim çalışmamızın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Deprem sonrası sadece engelli bireylerde değil toplumun her kesiminde korku, kaygı ve stres gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Araştırma bulgularında, öğrencilerin deprem anında genellikle korku, çaresizlik, panik ve algılayamama gibi yoğun duygular yaşadıklarını ortaya koyulmaktadır. Deprem sonrasında ise korkma, endişe, kaygı ve davranış problemlerinde artış gözlenmiştir. Ailelerin geri bildirimleri de bu süreçte öğrencilerin ciddi stres yaşadığını vurgulamaktadır. Bu bulgular, depremlerin psikolojik etkileri üzerine yapılan Güven (2010), Bozkurt (2023) ve Karaaslan vd. (2023) gibi araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmalar da depremlerin uzun süreli psikolojik etkiler yarattığını ve toplum genelinde uyku bozukluğu, korku, kaygı gibi sorunlara yol açtığını belirtmektedir.

Yapılan araştırmaya yönelik bulgular, ailelerin deprem sonrası öğrencilerin duygu ve davranışlarıyla ilgili olarak genellikle korkma, endişe, yıkıcı davranışlar ve sorun yaşamama gibi geri bildirimlerde bulunduğunu göstermektedir. Bedirli (2014) araştırmasında, Marmara ve Düzce depremlerini yaşayan yetişkinler üzerinde yapılan bir araştırmayı temel almaktadır. Bu çalışma, depremlerin üzerinden 14 yıl geçmesine rağmen, hala önemli sayıda kişinin kronik psikolojik sorunlar yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, yıkıcı felaketlerin etkilerinin uzun vadeli olduğunu ve bu tür etkilerin ortadan kaldırılması için yapılan çalışmaların uzun

süreçlere yayılması gerektiğini göstermektedir. Yaptığımız araştırma ve Bedirli (2014)'nin yaptığı araştırma depremin etkilerinin deprem sonrasında da devam etmesi yönünden benzerlik göstermektedir.

Ayrıca araştırma bulgularında deprem sonrası uykusuzluk, endişe ve korku halinin devam ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Sarman (2012) yaptığı bir çalışmada katılımcıların depremden sonra her an deprem olacağı kaygısı taşıdığı ve ayrıca katılımcıların depremden sonra kâbus gördüğü veya uykusuzluk yaşadığı ortaya çıkmıştır. Sarman (2012)'ın yaptığı araştırma ile bu araştırma için yapılan görüşmelerin sonucu bu sonucu destekler niteliktedir.

Ayrıca sonuçlar okul psikolojik danışmanlarının genellikle aileleri bilgilendirmeleri, seminerler düzenlemeleri ve psikososyal destek sağlamaları gibi faaliyetlerde bulduklarını göstermektedir. Ancak bazı durumlarda yapılan çalışmaların yetersiz olduğu ve daha etkin faaliyetlerin düzenlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yalçın İlhan (2018)'in araştırması da engelli çocuğa sahip ailelerin afet bilincinin artırılmasına yönelik bir çalışmayı ele almıştır. Bu çalışmada, engelli çocuklara yönelik afet bilincinin artırılmasının önemine vurgu yapılmıştır.

Ayrıca, bu çalışmada özel gereksinimli öğrencilerin afet bilincinin artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, engelli çocuğa sahip ailelerin afet bilincinin artırılması üzerine yapılan Yalçın İlhan (2018) ve Demiröz Yıldırım'ın (2022) çalışmaları ile paralellik görülmektedir. Yalçın İlhan'ın araştırması, engelli bireylerin ve ailelerinin afet durumlarında daha hazırlıklı olmalarını sağlayacak eğitim programlarının önemini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Demiröz Yıldırım'ın çalışması, ortopedik engelli bireylerin afet yönetimi süreçlerine dahil edilmesi gerektiğini ve bu süreçlerde karşılaştıkları fiziksel ve çevresel zorlukları ele almaktadır. Bu çalışmalar, engelli bireyler ve ailelerinin afet bilincinin artırılmasının, afet durumlarında daha etkin ve bilinçli hareket etmelerini sağlayacağını göstermektedir.

Yaptığımız araştırma sonuçlarında afet durumlarında özel gereksinimli öğrencilerin psikososyal destek ihtiyacını da ortaya koymuştur. Deprem sonrası yaşanan korku, kaygı, stres gibi duygusal tepkilerin uzun vadeli etkileri dikkate alındığında, sürekli psikososyal destek sağlanmasının önemi anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar, depremlerin uzun vadeli psikolojik etkilerini vurgulayan Bedirli (2014) ve Sarman (2012) gibi çalışmalarla örtüşmektedir.

Araştırma sonuçlarında özel gereksinimli öğrencilerin afet yönetim süreçlerine daha etkin bir şekilde dahil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ünal'ın (2017) çalışmasında, geçici afet konutlarının ortopedik engelli bireyler için erişilebilirliğinin artırılması gerektiği

belirtmiştir. Bu, afet sonrası fiziksel koşulların iyileştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Demiröz Yıldırım'ın (2022) çalışması, ortopedik engelli bireylerin afet yönetim süreçlerindeki erişilebilirlik ve destek ihtiyaçlarına dikkat çekmiştir. Araştırmamız, afet yönetim süreçlerinde özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması için kapsamlı ve bütüncül yaklaşımların benimsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğitim, bilinçlendirme ve destek hizmetlerinin artırılması, engelli bireylerin afet durumlarında daha az dezavantaj yaşamalarını sağlayacaktır.

5.2. Sonuç

Araştırmada özel gereksinimli öğrencilerin doğal afetler, özellikle de deprem gibi acil durumlar karşısında yaşadıkları duygular, davranışlar ve bu süreçte aldıkları destekler incelenmiştir. Araştırma sonuçları, öğrencilerin deprem günü ve sonrasında çeşitli duygusal tepkiler ortaya koyduklarını göstermiştir.

İlk araştırma sorusuna yönelik bulgular, öğrencilerin deprem anında genellikle korku, çaresizlik, panik ve algılayamama gibi duygular yaşadıklarını göstermektedir. Ailelerin geri bildirimleri, öğrencilerin bu süreçte genellikle korku ve stres yaşadıklarını vurgulamaktadır. Ayrıca, öğrencilerin deprem sırasında kaçma, ağlama gibi davranışlar sergilediği ifade edilmiştir.

İkinci araştırma sorusuna yönelik bulgular, öğrencilerin deprem sonrası duygu ve davranışlarının çoğunlukla korkma, endişe, kaygı ve davranış problemlerinde artış gibi unsurları içerdiğini göstermektedir. Özellikle öğrencilerde deprem korkusu ve stresin belirgin olduğu gözlenmektedir. Ayrıca, öğrencilerin duygusal tepkilerinde ve davranışlarında artışlar olduğu vurgulanmaktadır.

Üçüncü araştırma sorusuna yönelik bulgular, ailelerin deprem sonrası öğrencilerin duygu ve davranışlarıyla ilgili olarak genellikle korkma, endişe, yıkıcı davranışlar ve sorun yaşamama gibi geri bildirimlerde bulunduğunu göstermektedir. Öğrencilerin duygusal ve davranışsal tepkilerinin aileler tarafından yakından takip edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin uyku problemleri, yüksek sese duyarlılık gibi belirtiler sergilediği çıkan sonuçlar arasındadır

Dördüncü araştırma sorusuna yönelik bulgular, öğrencilerin deprem sonrası durumlarının çoğunlukla olumsuzluktan kurtulduğunu, ancak hala korkma davranışında artış, panik ve saldırganlık gibi belirtilerin devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca aileler tarafından, öğrencilerin iletişim güçlüğü yaşadığı, okula uyum sorunları yaşadığı ve bazı öğrencilerin devamsızlık problemleri yaşadığı ifade edilmiştir.

Beşinci araştırma sorusuna yönelik bulgular, okul psikolojik danışmanlarının genellikle aileleri bilgilendirmeleri, seminerler düzenlemeleri ve psikososyal destek sağlamaları gibi faaliyetlerde bulduklarını göstermektedir. Ancak bazı durumlarda yapılan çalışmaların yetersiz olduğu ve daha etkin faaliyetlerin düzenlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, öğrencilere yönelik eğitimlerin ve destek hizmetlerinin artırılması gerektiği belirtilmektedir.

Sonuç olarak, doğal afetler özellikle deprem gibi acil durumlar özel gereksinimli öğrenciler üzerinde önemli etkilere sahip olabilir. Bu nedenle, öğrencilerin duygusal ve davranışsal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak tasarlanmış destek hizmetlerine ve etkinliklere ihtiyaç vardır. Ayrıca, ailelerin, öğretmenlerin ve okul psikolojik danışmanlarının bu özel gereksinimli öğrencilere yönelik ihtiyaçlarını karşılamak için iş birliği içinde çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerin duyu ve davranışlarını anlamak ve desteklemek için öğretmenlerin, ailelerin ve okul personelinin duyarlı olmaları gerekmektedir. Ayrıca, okul psikolojik danışmanlarının ve diğer uzmanların bu süreçte etkin bir rol oynamaları ve gerekli desteği sağlamaları gerekmektedir.

5.3. Öneriler

Özel gereksinimli öğrencilerin deprem gibi acil durumlara karşı duygusal ve davranışsal tepkilerinin uzun vadeli etkilerini anlamak için daha fazla araştırma gereklidir. Bu araştırmalar, özel gereksinimli öğrencilerin bu tür durumlarda nasıl etkilendiğini daha etkili bir biçimde anlamamıza yardımcı olabilir. Aşağıda araştırma sonuçlarına göre öneriler ve gelecek araştırmacılar için öneriler verilmiştir.

1. Özel gereksinimli öğrencilerin deprem sonrası duygusal ve davranışsal tepkilerini izleyerek, bu tepkilerin zaman içinde nasıl değiştiğini ve uzun vadeli etkilerini belirlemek için sistematik bir izleme ve değerlendirme süreci oluşturulabilir.
2. Elde edilen bulgulara dayanarak, özel gereksinimli öğrenciler için daha etkili destek programları ve stratejiler geliştirilebilir. Bu programlar, duygusal ve davranışsal ihtiyaçları karşılamak için özel olarak tasarlanmalıdır.

3. Ailelerin ve okul personelinin deprem öncesi, sırası ve sonrasında özel gereksinimli öğrencilerin nasıl destek olabileceklerini öğrenmeleri için eğitim ve danışmanlık programları düzenlenebilir. Bu, öğrencilerin daha iyi desteklenmesini sağlayabilir.
4. Okullarda ve toplumda psikososyal destek ve danışmanlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, özel gereksinimli öğrencilerin duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynayabilir. Bu hizmetler, Özel gereksinimli öğrencilere ve ailelerine deprem sonrası uygun psikolojik desteği sağlamak için işe yarayabilir.
5. Okullarda düzenli olarak deprem tatbikatları yapılmalı ve özel gereksinimli öğrencilere deprem hazırlığı konusunda eğitim verilmelidir. Bu eğitim, öğrencilerin deprem gibi acil durumlara hazırlıklı olmalarını sağlayabilir ve duygusal tepkilerini yönetmelerine yardımcı olabilir. Afet eğitimi bu konuda çok kritik bir rol oynamaktadır.

Özel gereksinimli öğrencilerin deprem gibi acil durumlar karşısında duygusal ve davranışsal ihtiyaçlarını karşılamak ve destek olmak için öğretmenler, aileler, okul psikolojik danışmanları beraber hareket etmelidir.

KAYNAKLAR

- Açak, M. Z. (2022). Engelli Bireyler ile İletişim, Efe Akademi Yayınları, İstanbul
- Açıkalın Rashem, O. ve Aslangiri, F. (2019). Engellilerin afete dirençliliği ve Van'da yerel örgütlenme. *Dirençlilik Dergisi*, 3(1), 71–83.
- Açıkgöz, G. (2019). *Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Ortaöğretim Öğrencilerine Yönelik Farklı Deprem Eğitim Şekillerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- AFAD, (2014). Türkiye Afet Farkındalığı ve Afetlere Hazırlık Araştırması
- Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2021. Deprem Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- AHDER, 2021. <https://www.ahder.org/turkiyedeki-deprem-kusaklari> (Erişim Tarihi: 02.2023).
- Akipek, A. (2023). Depremzede lise öğrencilerinin gelecek kaygısı. *Social Science Development Journal*, 8(38), 100-110. <http://dx.doi.org/10.31567/ssd.941>
- Akyel R, 2007. Afet Yönetim Sistemi: Türk Afet Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Tespit ve Çözümüne Yönelik Bir Araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Aryankhesal, A., Pakjouei, S. ve Kamali, M. (2018). Safety needs of people with disabilities during earthquakes. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 12(5), 615–621.
- Ayan, S., Boyalı, E., Ergin, M. ve Ulaş, M. (2019). "Özel Gereksinimli Öğrencilerin Seçili Fiziksel ve Temel Motor Parametrelerinin Yaş ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından İncelenmesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (62), 969-978. (<http://dx.doi.org/10.17719/cisr.2019.3110>)
- Aydın F, Coşkun M, 2010. Observation Of The Students Earthquake Perceptions By Means Of Phenomenographic Analysis Primary Education 7th Grade – Turkey, *International Journal Of The Physical Sciences*, 1324-1330.
- Battle, D. E. (2015). Persons with communication disabilities in natural disasters, war, and/or conflict. *Communication Disorders Quarterly*, 36(4), 231–240.
- Bayar, R. (2016). Engelli bireylerin afet farkındalık düzeylerinin belirlenmesi araştırma raporu. Eskişehir. 22 Mayıs 2023 tarihinde https://disaster.anadolu.edu.tr/pluginfile.php/789/mod_resource/content/2/Research%20Report%20by%20Eskişehir%20AFAD.pdf adresinden erişildi.
- Bedirli, B. (2014). *Deprem Travmasının Kronik Psikolojik Etkileri: Düzce Depremi'nden 14 Yıl Sonra Travma Sonrası Stres Ve Depresyon Belirtilerinin Yaygınlığı ve İlişkili Risk Faktörleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden Edinilmiştir. (Tez No. 358812)
- Boyce, M. W., Al-Awar Smither, J., Fisher, D. O. ve Hancock, P. A. (2017). Design of instructions for evacuating disabled adults. *Applied Ergonomics*, 58, 48–58.

- Bozkurt, V. (2023). Depremin toplumsal boyutu. *Avrasya Dosyası Dergisi*, 14(19), 89- 111.
- Carby, B. ve Ferguson, T. (2018). An exploratory study of disaster risk management information for persons with disabilities in the Caribbean. *Caribbean Quarterly*, 64(1), 57–78
- Chakraborty, J., Grineski, S. E. ve Collins, T. W. (2019). Hurricane Harvey and people with disabilities: Disproportionate exposure to flooding in Houston, Texas. *Social Science & Medicine*, 226, 176–181.
- Demiröz Yıldırım, S. (2022). *Bütünleşik Afet Yönetiminde Ortopedik Engelli Bireylerin Afet Deneyimi ve Öğrenilmiş Dersler*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ege, R. (1986). ‘Health aspects of disasters and accidents’’. Emel Matbaacılık Sanayi: Ankara
- Elisala, N., Turagabeci, A., Mohammadnezhad, M. ve Mangum, T. (2020). Exploring persons with disabilities preparedness, perceptions and experiences of disasters in Tuvalu. *PloS One*, 15(10), 1-19.
- Eripek, S., (1993) *Zihinsel Engelli Çocuklar*, Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Ertürkmen C, 2006. Ankara üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- ESCAP (2017). Disability in Asia and the Pacific: The Facts. 20 Mayıs 2023 tarihinde https://www.unescap.org/sites/default/files/Disability_The_Facts_2.pdf adresinden erişildi.
- Finkelstein, A. ve Finkelstein, I. (2020). Emergency preparedness - The perceptions and experiences of people with disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 42(14), 2056–2066.
- Fox, M. H., White, G. W., Rooney, C. ve Cahill, A. (2010). The psychosocial impact of Hurricane Katrina on persons with disabilities and independent living center staff living on the American Gulf Coast. *Rehabilitation Psychology*, 55(3), 231–240.
- Fu, K. W., White, J., Chan, Y. Y., Zhou, L., Zhang, Q. ve Lu, Q. (2010). Enabling the disabled: media use and communication needs of people with disabilities during and after the Sichuan earthquake in China. *International Journal of Emergency Management*, 7(1), 75–87.
- Gartrell, A., Calgaro, E., Goddard, G. ve Saorath, N. (2020). Disaster experiences of women with disabilities: Barriers and opportunities for disability inclusive disaster risk reduction in Cambodia. *Global Environmental Change*, 64, 102134.
- Girgin, C. (2003), *İşitme Engelli Çocukların Eğitimine Giriş*, s.40
- Good, G. A., Phibbs, S. ve Williamson, K. (2016). Disoriented and immobile: The experiences of people with visual impairments during and after the Christchurch, New Zealand, 2010 and 2011 Earthquakes. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 110(6), 425–435.

- Guernsey, K. ve Scherrer, V. (2017). Disability inclusion in disaster risk management. Washington, D.C. 22 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.gfdrr.org/en/publication/disability-inclusion-disaster-risk-management-0> adresinden erişildi.
- Gül, İ. I. (2006). *Fiziksel Engellilerin Uluslararası Hukukta Korunması ve Uluslararası Standartların İç Hukuka Yansımaları*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güven, K. (2010). *Marmara Depremini Yasayan Yetişkinlerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeylerine Göre Travma Sonrası Gelişim ve Depresyon Arasındaki İlişkinin Araştırılması* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 250401).
- Handicap International (2015). Disability in humanitarian context: Views from affected people and field organisations. 21 Mayıs 2023 tarihinde <https://handicapinternational.ch/sites/ch/files/documents/files/disability-humanitariancontext.pdf> adresinden erişildi
- Hemingway, L. ve Priestley, M. (2014). Natural hazards, human vulnerability and disabling societies: A disaster for disabled people? *Review of Disability Studies*, 2(3).
- Kara, B. (2017). "Dünyada ve Türkiye'de Zihinsel Engellilerde Eğitim". *International Journal of Social Science*, 61, 277-288. (<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7076>)
- Karaaslan, İ., Yavuz, B., Özdemir, S., Çakar, S. & Tatlı, M. (2023). 6 Şubat Kahramanmaraş depremleri sonrası ilköğretmenlerinin durumluk kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 10(97), 1560-1564. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8200759>
- Kemaloğlu, Y. (2012). "Türkiye'de İşitme Kayıplarının ve İşitme Engelinin Genel Görünümü". *Türkiye Klinikleri Journal Of Ent Special Topics* . 5 (2), 1-10.
- Kemaloğlu, Y. (2014). "Konuşamayan İşitme Engellilerin (Sağırın) Tarihi". *KBB ve BBC Dergisi*, 22 (1), 14-28.
- Klynman, Y., Kouppari, N. ve Mukhier, M. (Der.) (2007). World disasters report 2007: Focus on discrimination. Geneva: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 21 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.ifrc.org/en/publicationsand-reports/world-disasters-report/wdr2007/> adresinden erişildi.
- Lord, A., Sijapati, B., Baniya, J., Chand, O. ve Ghale, T. (2016). Disaster, disability, & difference: A study of the challenges faced by persons with disabilities in postearthquake Nepal. 01 Haziran 2023 tarihinde https://www.un.org/disabilities/documents/2016/Disaster-Disability-and-Difference_May2016_For-AccessiblePDF.pdf adresinden erişildi.
- Mata-Lima, H., Alvino-Borba, A., Pinheiro, A., Mata-Lima, A. & Almeida, J.A. (2013). Impacts of natural disasters on environmental and socio-economic systems: What makes the difference? *Ambiente & Sociedade*, 14(3), 45-64.

- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2022a). *Bilim ve sanat merkezleri yönergesi*. <https://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/90> adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 29.03.2024)
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2021), *Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler “Aileler için Rehber Kitapçık”*
- Mokdad, A. H., Mensah, G. A., Posner, S. F., Reed, E., Simoes, E. J. ve Engelgau, M. M. (2005). When chronic conditions become acute: Prevention and control of chronic diseases and adverse health outcomes during natural disasters. *Preventing Chronic Disease*, 2(Special Issue), A04.
- Nar, S. ve Cavkaytar, A. (2019). "Orta ve Ağır Düzeyde Zihin Yetersizliği Olan Bireyler ve Eğitime Erişimleri". *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9 (2), 929-953. (<https://doi.org/10.18039/ajesi.578185>)
- Ordu, F. (2005). *Farklı Gelişen Çocukların Tanımlanması ve Eğitimi*. Gaziosmanpaşa Rehberlik ve Araştırma Merkezi: İstanbul.
- Özsan, M. ve Hasret, F. (2017). "Görme Engelli Bireylerin Günlük Yaşamını Kolaylaştırmak Adına Bir Önerme: Braille Alfabeli Giysiler". *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 5, 89-94. (<https://doi.org/10.21923/jesd.62716>)
- Öztürk, M. (2012). *Türkiye'de Engelli Gerçeği Raporu*. <https://www.musiad.org.tr/uploads/yayinlar/cep-kitaplari/pdf/30-turkiye%E2%80%99de-engelli-gercegi.pdf> İstanbul, Erişim: 02.05.2022.
- Park, E.-S., Yoon, D. K. ve Choi, Y.-W. (2019). Leave no one behind: Experiences of persons with disability after the 2017 Pohang earthquake in South Korea. *222 International Journal of Disaster Risk Reduction*, 40, 101261.
- Phibbs, S., Good, G., Severinsen, C., Woodbury, E. ve Williamson, K. (2015). Emergency preparedness and perceptions of vulnerability among disabled people following the Christchurch earthquakes: Applying lessons learnt to the Hyogo Framework for Action. *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies*, 19 (Special Issue), 37–46.
- Rooney, C. ve White, G. W. (2007). Consumer perspective. *Journal of Disability Policy Studies*, 17(4), 206–215.
- Sarman, A. (2012). *Elâzığ ili Karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında depremi yaşayan ilköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler* (Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi.
- Sawa, M., Osaki, Y. ve Koishikawa, H. (2013). Delayed recovery of caregivers from social dysfunction and psychological distress after the Great East Japan Earthquake. *Journal of Affective Disorders*, 148(2-3), 413–417.
- Shapiro, L. T., Gater, D. R. ve Shultz, J. M. (2020). It is time to put hurricane preparedness on the radar for individuals living with spinal cord injury. *Spinal Cord Series and Cases*, 6(1), 34

- Shapiro, L. T., Gater, D. R. ve Shultz, J. M. (2020). It is time to put hurricane preparedness on the radar for individuals living with spinal cord injury. *Spinal Cord Series and Cases*, 6(1), 34
- Ünal, B. (2017). *Geçici Afet Konutlarında Ortopedik Engelli Erişilebilirliği: AFAD Engelli Afet Konutunun Erişilebilirlik Ölçümü ve İyileştirme Önerileri*. Doktora Tezi. Atılım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, E. ve Yüce, H. (2017). "Görme Engelli Bireyler için Mobil Uyarı Sisteminin Geliştirilmesi". *Marmara Fen Bilimleri Dergisi*, 29 (3), 102-110. (<https://doi.org/10.7240/marufbd.298380>)
- WFOT (2007), WFOT's Disaster Preparedness & Response: Information & Resource Package World Health Assembly Resolution, (2001), International Classification of the Functioning of Disability and Health,
- Yalçın İlhan, E. (2018). *Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Temel Afet Bilincine Yönelik Bir Çalışma (Yalova Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Yavuz A., Dikmen S. (2015). Doğal afetlerin zararlarının finansmanında kullanılan afet öncesi finansal araçlar. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 3(2), 303-322.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Baskı)*. Seçkin Yayıncılık
- Yılmaz, A. (2019). "Türkiye'de Spor Bilimi Alanında İşitme Engelli Bireylere Yönelik Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi". *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17 (3), 58-66. (<https://doi.org/10.33689/spormetre.551889>)
- Stough, L. M., & Kang, D. (2015). The Sendai framework for disaster risk reduction and persons with disabilities. *International Journal of Disaster Risk Science*, 6, 140-149.

EKLER

EK-1. Araştırma Soruları

Cinsiyetiniz

Yaşınız

Çalışma yılınız

Çalıştığınız okul türü

Deprem öncesinde, özel gereksinimli bireylere yönelik herhangi tatbikat vb. hazırlık çalışmanız oldu mu? (Evet) (Hayır)

Özel gereksinimi sahip aileler deprem öncesinde doğal afetler konusunda herhangi bir eğitim aldı mı? (Evet) (Hayır)

1. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem günü neler yaşadığına dair aileden ve çevreden aldığınız dönütlere yönelik görüşleriniz nelerdir?

2. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili gözlemleriniz nelerdir?

3. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili ailelerden hangi dönütler aldınız?

4. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili devam eden durumlar nelerdir?

5. Özel gereksinimli öğrencinizin deprem sonrası duygu ve davranışları ile ilgili okul psikolojik danışmanının yaptıkları ve değerlendirmelerine dair gözlem ve bilgileriniz nelerdir?

6. Eklemek istediğiniz....